

Буряадай Залуушуул

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА ГАРАНА

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛОЙ ОРГАНИЗАЦИИН ОРГАН

ГАЗЕТЭ 1951 ОНОЙ ОКТЯБРИИН 1-hЭЭ БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ ОРШУУЛАГДАЖА ГАРАНА

Суббото, декабриин 8 1990 он № 49 (7193)

Сэн 5 мүнгэн.

ДАХЯАД АУКЦИОН

«Культбытхозтовары» гэжэ худалдаа наймаанай нэгэдэл аукционуудые үнгэргэдэг болошобо. hайн байдалhаа имэ юумэн болоно гэжэ ойлгохоор бэшэ ааб даа. Бүхы магазинууд hүүлэй үедэ хооhон байдаг болошонхой. Имэ байдалда наймаалагшадшье, нэгэдэлнүүдэй ноед hайдшье мүнгэ олохо гэжэ элдэб янзын аукционуудые эмхидхэнэ. Арад зоной үнэн сэхээр хүдэлжэ олоhон мүнгэ имэ аргаар hугалжа абаха гээшэ буруу хэрэг гэжэ hанагдаха байна. Мүнөө город соогуурнай эндэ тэндэ ээлжээтэ аукцион үнгэргэгдэхэнь гэhэн соносхолнууд үлгэгдэнэ.

Энэ удаа эмхидхэгдэhэн аукциондо телевизорнууд, видеомагнитофонууд олсор табигдана. Имэ хоморой шухаг эд бараа нюдэндөөшье харахаа болишонхой ха юмбибди. Нэгэдэлэй ажалшад мүнгэ ехээр олохо ехэл hайн арга hанажархео байна даа!

Хууляар зүбшөөгдэhэн хонжоо наймаа гэжэ имэрхүү ябадалнууд тушаа хэлэмээр. Аукционhоо орохон мүнгэн хэнэй хармаан руу ороно хэб гэжэ hонирхохоор байна.

Н. ГОМБОЕВА.

ҮДЭР БҮХЭНДЭ 20-hоо ҮГЛӨӨНЭЙ 6 САГ БОЛОТОР «МоБи» ФИРМЫН

НАЙДАЛАЙ ТЕЛЕФОН

ХҮДЭЛНЭ

Таанадые шагнаха гэбэл:

Понедельник — психолог вторник — журналист, среда — сексопатолог, четверг — педагог, пятница — социальна тэдхэмжын хүдэлмэрилэгшэ, суббото — юрист, амаралтын үдэр — сангартан.

Маанадта хандагты!

Телефон: 2-35-74.

СТУДЕНТНҮҮДЫЕ СЭНГҮҮЛХЭ ШЭНЭ АРГА

«САРМА» ГЭЖЭ СТУДЕНЧЕСКЭ ОТРЯДУУДАЙ ШТАБ ИИМЭ АРГА hАНАА.

Студенческэ отрядуудай заншалта слет урданайхидэ орходоо тад ондоогоор үнгэргэгдөө. Эндэ суглараhан студент бүхэн следой хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаа. Урдандаа тоосоото элидхэл хэгдэжэ, тэрээн тушаа зүбшэн хэлсэлгэ ута унжагайгаар эхилшэдэг бэлэй. Мүнөө имэ юумэн болоогүй. Областной штабай командир Ефим Занданов хүндэлэлэй грамотануудые онсо шалгараhан студентнүүдтэ барюулжа, халуунаар амаршалаа. Саашадаа студенческэ отрядуудай заншалта слет имэл хүхюун зугаатайгаар, эмхи гуримтайгаар үнгэрдэг байха гэжэ найдаха дуран хүрэнэ. Следто хабаадаhан студентнүүд үнгэрhэн зуниие ехэл дуратайгаар дурдан hанажэ ерэхэ жэлэйнгээ түсэбүүдые табяа.

Зүүн Сибириин технологическа институдай студентнүүд ажалай гурбадахи семестртэ илажа, Улаан-Үдэдэ, үнэтэ бэлэгүүдтэ хүртөө.

Дмитрий АЛТАЕВАЙ фото.

...АРБАН ХҮН НАhА БАРАА

Тэрэ үдэр нэгэшье аюул болонгүй үнгэрхөөр байгаа. Гэхэ зуура...

Ябагашуул машинануудай гүйлгэлдэдэг харгы дээгүүр хүндэлэн гүйлдэжэ гараагүйдөө hанаагаа амардаггүй. Аюул болоно, хүнүүд гэмэлтэнэ гэжэ үдэр бүхэндэ дуулажа байдагшье hаа, машинануудай урдуур гүйлдэжэ гарадагбди. Иигэжэ өөhэдөө аюултай байдал тохеолдуулна ха юмбибди!

Үндэр hүеытэй сабхинуудые үмдэhэн гоё hамгад, тэдэнэй дунда үндэр наhатайшуулшье бии, хэрээнүүд дээгүүр hэнгэргүй абиржа, сэхэ үйлсэ дээрэ гарашаха юм. Шабын гүмэрөөр хорёонуудые бүхэлөөгүй hаа, имэл байха ха.

Харгын дүрим эбдэhэн эрэгтэйшүүлые хүсэхэ гээшэ бэрхэтэйхэн хэрэг. Дүрим эбдэгшэдые арайхан гэжэ бэряад, ГАИ-гай машинада hуулгахада, тад ондоо нэрэ обогуудые, фамилинуудые дурдадаг гээшэ.

Таhагай начальнигай, үгы гэбэл ямар бэ нэгэ томо организациин толгойлогшын үндэр дээдэ тушаал эзэлжэ байгаад, хорёо дээгүүр абирха гү, али машинануудай урдуур гүйлдэжэ гараха гээшэ тиимэшье хүндэтэй ябадал бэшэ ха юм даа. Тиигээд лэ баригдаhан зарим томоотой хүнүүд тад ондоо фамилинуудые дурдана.

Ябагашуулай гараха газараар бэшэ, харин харгын тэг дундуур гүйжэ гараhан хүн яла түлэхэ, зэмэлүүлхэ ёhотой бшуу. Дүрим эбдэhэн хүнүүдые тогтоожо, ГАИ-гай хүдэлмэрилэгшэд тэдэнэй нэрэ, обогуудые, фамилинуудые, хүдэлдэг газарые, эзэлдэг тушаалнуудые асууха эрхэтэй гү?

Шалгалтада хабаадаhан ахалагша лейтенант Виктор Базарович Пунсыков болон ГАИ-гай идхалгын таhагай ахалагша инспектор Лев Францевич Заматкин энэ асуудалда харюусаа:

— Дүрим эбдэhэн нэгэшье хүн яла түлэхэ дурагүй байдаг. Юушье хээгүй хүнэй хармаан руу ороходо болобо гүт гэжэ дураа гуталдаха... Нэгэ дахин харгы хүндэлэн гүйжэ гарахада, яла түлэ гэжэ хэлэжэ байха гэжэ байгаад сухалаа хүрэлдэхэ ушарнууд али олон дайралдадаг.

hүүлэй үедэ хүнүүд бүришье яарадаг болошонхой. Ямаршье юумэ худалдажа абахын тула ута гэгшын ээлжээндэ зогсохо баатай болонобди. Тиигээшье hаа, хүн гээшэ бэеэ бариха, даруу номгон, болгоомжотой ябаха гэжэ оролдохо ёhотой.

1989 оной февралиин 6-да СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй абаhан Указ дотор үйлсөөр ябаха дүрим эбдэhэн хүнүүд 30 түхэриг хүрэтэр яла түлэхэ гэжэ хэлэгдэнэ. Дүрим эбдэгшэд харгы дээрэ аварийна байдал тохеолдуулна ха юм.

1990 ондо Улаан-Үдэдэ дүрим эбдэhэн ушарhаа аяар 150 аюул болоо. Иигэжэ 146 хүн ехээр гэмтээ, 10 хүн наhа бараа...

Ольга ГАЛЛАС, манай корр.

«Уряал» суглаа үнгэргэбэ

Ноябриин 24-дэ «Уряал» гэжэ буряад соел культурын московско бүлгэмэй координационно соведэй түрүүшын суглаан үнгэргэгдэжэ, правлени hунгагдаа. Педагогикын эрдэмэй Академиин академик профессор П. Р. Атутов түрүүлэгшээр, Мособлсоведэй гүйсэдкомой хүдэлмэрилэгшэ Н. Ч. Цыбенова орлогшоор hунгагдаа.

Гэгээрэлhээ эхилээд коммерци хүрэтэр хүдэлмэриин хэдэн секцинүүд эмхидхэгдээ. Буряад соелой бүлгэмдэ бүхыдөө Москвада болон ниислэл шадарай областьнуудта ажаhуудаг 250 хүн нэгэдүүлэгдээ.

Бусад хото городуудай имэрхүү түбүүдтэй харилсаанууд тогтоогдоно. Нэгэ имэ түб Киевтэ байгуулагдаа. Мүнөө дээрээ энэ түбтэ 8 хүн нэгэдэнхэй. Тэрэнэй адрес: ул. Неманская, 7.

Харин Ленинградта эндэ hая буддистнуудай хурал боложо дүүрээ. Түбэдhөө ерэhэн лама тэндэ суглааргашадые адислаа.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЮFЫН ЛЭ БАГАХАН САЛИН АБАДАГШЬЕ hАА, ХАТУУ ХАРЫЕ ХЭДЫГЭЭРШЬЕ ХУДАЛДАЖА АБАХААР БЭЛЭН БАЙНАНИИНЬ ГАЙХАЛТАЙ...

2-дохи хууд. «Арга шадалаараа туhалхабди»

Америкэһээ һайн дураараа манай Буряад нютагта ерэжэ, нэгэ хэды саг соо ажаһуухые хүсэһэн түрүүшын американ бүлэ бүхы городой хүн зоной анхарал татажа үргэлжэлһөөр.

Бидэ уншагшадайнгаа һонирхоһон зарим тэды асуудалнуудые Лезли болон Бредшоу Камменгсһаа һураха гэжэ бодобобди.

«Арга шадалаараа туһалхабди»

— Таанад манай Буряад нютагта ямар зорилготойгоор ерээбта?

— Гол зорилгомнай гэхэдэ, Улаан-Үдэдэ бахаистнуудай ассамблей эмхидхэжэ, бахаистнуудтай ехэ хүдэлмэри ябуулха, энэ мүргэлые Буряад орондо идхан түрааха гэхэ мэтэ болоно. Зун бидэ түрүүшын бахаистнуудай бүлэг байгуулжа, МЖК-гай зарим түлөөлэгшэдтэй танилсаһан байнабди. Лезли Каммениг биолог мэргэжэлтэй байһан тула гомеопатяар һонирходог. Иигэжэ тэрээнтэй хэлсээ баталха, контракт хэхэ дуратайшуул олон байба.

— Мүргэл тухай хэлэхэ болоо һаа, бахаистнууд хэр олон бэ?

— Тэдэ мүнөө оройдоол 40 хүн болоно. Гадна Северобайкальскда 20 хүнһөө бүридүүлэгдэһэн община хүдэлнэ.

— Эндэ хэр удаан байхабта?

— Өөһэдөөшье мэдэнэгүйбди...

— Хүшэр хүндэ байдалда ороод байһан манай Совет орондо иимэ удаан болзорсор ерэхэ гэжэ хүсэһэндэтнай гайхахаар байна. Таанадта хүшэрхэн лэ байгаа еһотой...

— Тиимэ хүшэр гэжэ һананагүйбди. Жэшээлбэл, маанадай Гайанада ажаһуухадамнай мүн лэ эдеэ хоол, хубсаһа хунар дуталдажа, нилээд ехэ һаалта хэдэг һэн. Тэндэхи магазинуудта нэгэ килограмм мяханай түлөө 6—7 доллар түлэхэш. Тиигээшье һаа, муугаар ажаһуугаабди гэжэ хэлэхэ аргамнигүй.

— Танай хүбүүндэ иимэ байдалда һураханьхадань хүшэр бэшэ гү? Хениел залхуурнагүй гү?

— Бидэ, ехэшүүл, бүхы хүшэр юумэ яһала бэлэхэнээр дабажа гаранабди. Хүбүүндэмнай тиимэшье бэлэн бэшэ ааб даа. Хениел түрэл гэрээ, дуратай нааданхайнуудаа, үетэн нүхэдөө, гэрэйнгээ амитадые орхеод ерээ ха юм. Ажабайдалай һургаал гэхэ гү, али еһотойл университет дабажа гараханьгэжэ хүбүүн тухайгаа хэлэхэ байнабди. Тиигээдшье ондоо арадуудай соел культуратай, болбосоролтой, хэлэнтэй танилсаха гээшэ бага бэшэ ха юм. Эдэ бүгэдэн Хениелые зүб замаар дабшуулха, гэнсэл һайн юумэндэ һургаха байха гэжэ найданабди.

Үшөө хүбүүмнай шэнэ ханинартай болонхой.

— Ажалдаа ямар хүшэр асуудалнуудтай ушарнабта?

Лезли: Мүнөө дээрээ бүхы юумэн яһала һайн ябажа байна. Би мүнөө гомеопатическа лаборатори нээхэ һанаатайб. Энэ талаар горитойхон хүдэлмэри хэгдэжэ захалаа. Мебель сохохо гэжэ ехэ бэдэрэлгэ хэнэбди. Гадна «МоБи» фирмэдэ англи хэлэнэй курсануудта хэшээлнүүдые үнгэргэнэб.

Бретт: Би «Гарантия» гэжэ страховой компаниин тусхайта түлөөлэгшэ болоноб. Энээнһээ гадна МЖК-да экономическа гадаадын харилсаануудай талаар консультант болонхойб. Арбан табан жэлэй туршада страховой агентээр хүдэлһэнби. Шэнэ ажалда дүршэлни хэрэгтэй болохо байха гэжэ найданаб.

— Мүнгөөр дуталданагүй гүт?

Лезли: МЖК-да бидэ тус тустаа 250 түхэриг абанабди. Гадна англи хэлэ заахадаа һаябаййнгаа түлөө би бага бэшэ мүнгэ абанаб. Бретт страховой компаниһаа 240 түхэриг абадаг байха. Тобшолбол, мүнгэн манда яһала хүрэнэ.

— Бүхы совет хүнүүд ерээдүйнгөө ямар байхые мэдэнэгүй. Таанадые манай орондо тохеолдоод байһан түбэг бэрхэшээлнүүд айлганагүй гү?

Лезли: Үгы. Бүгэдэ нэгэдэбэл, юушье дабажа шададаг ха юм. Хэды олон түбэг бэрхэшээлнүүдэй дайралдаашье һаа, һайн һайхан ерээдүйдэ этигэхэ хэрэгтэй.

— Манай республикада танай бүлые олонхи хүнүүд мэдэдэг болонхой. Өөһэдынгөө орондо мүн лэ мэдээжэ болоһо шадаһан гүт?

— США-да бидэ юрын лэ бүлэ гэжэ тоологдодог һэмди. Дүтын хани нүхэд олон һааб даа. Хүнүүд маанадтай уулзахые оролдоно, һонирхоно. Муугаар хандаха ушарнуудтай үсөөн дайралдаабди.

— Интервью үгэһэнэйтнай түлөө баярые хүргэнэб. Саашадаа амжалтатай ябагты.

Манай корр. Ольга ГАЛЛАС интервью абаба.

Театр шэнэ гэр толлоно

Республиканска куклануудай театр одоошье түрүүшынхеэ өөһэдын байшантай, сценэтэй, харагшадтай болобо. Тус коллектив яһала үнинэй байгуулагдаһаншье һаа, мүнөө хүрэтэр өөрын гуримгүй хүдэлөө бшуу. Мүнөө иигэжэ куклануудай театрай коллективэй урда үргэн харгы нээгдэбэ гээшэ. Харагшад шэнэ байшанда дуратайгаар ерэжэ, артистнуудай программатай танилсаха аргатай болобо.

Нүүдэл байдалтай театр гэжэ тэрээн тухай хөөрэлдэдэг ааб даа. Хүдөөгэй клубай сценэ, пионерэй лагериин талмай, хүүгэдэй саад, һургуули... Юрэдөө театрай коллективэй концерт наада харуулаагүй газар гэжэ хомор байха. Ходол иишэ тиишээ ябажа, нүүдэл байдалтай ажаһууха гээшэ бэлэн бэшэ. Тиигээшье һаа театрай артистнууд голхоржо, урмаа хухаржа үзөөгүй. 1982 ондо Буряадай драмтеатрай шэнэ байшанда ороходо, хуушан гэр куклануудай театрта үгтөө һэн.

Теэд капитальна заһабарилга аяар найман жэлдэ үнжэгайршоо. Иигэжэ һаял куклануудай театр шэнэ гэр толлобо бшуу. Театр руу ороходо шэнэхэн шэрэын, шэнэхэн модоной үнэр анхилна. Харалгын зал ууҗам һаруул... Тобшоор хэлэхэдэ, бүхы юумэн нюдэ баясуулна.

Республикымнай, хото городоймнай багахан үхибүүдшье, эдиршүүлшье, мүн ехэшүүлшье куклануудай театрай нээгдэһэндэ үнэн зүрхэнһөө баярлана.

Театр аяар найман жэлэй туршада заһабарилагдаа гэжэ хэлээ һэмди. Юрэдөө эдэ жэлнүүд соо хэды ехэ мүнгэн гаргашалагдааб гэжэ театрай директор М. Д. Хабитуева хэлэнэ. Эдэ бүхы мүнгөөр шэнэ гэр барижархихаар байжа болоо ха. Соелой министерствын научно-реставрационно үйлэдбэриин мастерскойнууд театрые һэльбэн шэнэлээ. Бусад барилгын организацинуудта орходоо тэдэнэр ехэ мүнгэ эрибэшье, эрхим шанартайгаар ажаллажа шадаагүй. Тэдэнэй хэһэн олохон хүдэлмэри дахяад заһаха, бүтээхэ ушарнууд нэгэнтэ бэшэ болоһон байна.

Эрхим һайнаар бэлэдхэл хэхэ һайн зал байхагүй... Иигэжэ артистнууд коридор соо репетици хэнэ. Энээнһээ гадна куклануудые хадагалха газар огто үгы...

Эдэ бүгэдэнииие дуулахадаа, Пушкинай алтан загаһан тушаа онтохониие һанандаа оруулбаб. Теэд хүлеэгтыгши, юун болоноб гэжэ бодоод үзэе. Иимэ театр манай республикада ори ганса ха юм. Тиимэһээ артистнуудай эрхим һайнаар хүдэлхэ бүхы эрхэ байдал юундэ олгогдоногүйб? Үхибүүдэймнай, мүн ехэшье хүнүүдэй дуратайгаар ошохо гансахан театртаа юундэ иимээр хандаха болообибди? Артистнуудта үндэр эрилтэнүүдые табихынгаа урда тээ тэдэнэртэ зохеохы еһоор хүдэлхэ һайн байдал олгохо хэрэгтэй бшуу.

Театрай дирекци городой засаг зургаануудта хандажа, театрта гэр залгажа, мастерскойнуудые түхеэрхыень уряална.

Наталья ДАШИЕВА, манай корр.

Кооператорнуудай нэгэдэл

1989 оной октябрьда Буряадай ССР-эй кооперациин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзуудай учредительнэ конференци болоһо дүүрээ һэн. Энэ конференциин дүнгүүдээр кооперациин хүдэлмэрилэгшэдэй областной профсоюзна организаци байгуулагдаа. Хүбиин ажал хэдэг кооперативуудай, арендаторнуудай хүдэлмэрилэгшэд кооперациин организацида һайн дураараа орохо эрхэтэй.

Манай профсоюзуудай Совет профсоюзна орган хэн бэ гэжэ һонирхохо байхат. Ленинградта штаб байгуулһан кооперациин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзуудай Бүхэроссин Совет болоно гэжэ тэмдэглэе.

Кооператорнууд урдань ВЦСПС гэжэ нэрлэгдэдэг байһан организациин бүридэлһөө гаража, «Единение» гэжэ нэрэтэй өөһэдын бэеэ дааһан профсоюз байгуулба бшуу. Манай республикада кооператорнуудай профсоюз ямар үүргэ үүргэнэб?

Апрель һарада Буряадаймнай кооперациин профсоюз Буряадай ССР-эй профсоюзуудай Соведһөө таһараа һэн. Эхэнхи кооперативуудай хүсэл иимэ байгаа гэжэ тэмдэглэхэ байнадди. Дээрэ дурсагдаһан конференци дээрэ бэеэ дааһан болоходоо, бидэ өөһэдын Устевтай, профсоюзуудай зөөриин болон мүнгэнэй эрхэнүүдтэй болообди.

Урдань байһан профсоюзууд алишье талаһаа гүрэнэй болон партийна аппарадһаа сэхэ дулдыдадаг байгаа. Иимэ профсоюзууд элдэб янзын ажал хэжэ, гол уялгаяа дүүргэдэггүй һэн гэжэ һанагдана. Харин «Единение» гэжэ профсоюз мүнөө тад ондоо байдалда хүдэлжэ эхилээ. Манай профсоюзда ямаршье асуудалнууд өөһэдын хүсөөр шиидхэгдэнэ. Бүхэроссин Соведэй зууршалганууд харадда абтадаг ааб даа. Тиигээшье һаа гол түлэб өөһэдөөл бүхы шиидхэбэри абадагбди. Бүхы регионална организацинууд өөһэдын уставуудтай, хүдэлмэриин еһо гуримуудтай, дүримүүдтэй. Профсоюзуудай совет эхин организацинуудтай һайн дураар хэлсээ батталһанай эшэ үндэһөөр ажалаа ябуулхые оролдоно. Бүхэроссин Соведтэй харилсаан баһал иимэрхүүгээр байгуулагданхай.

Урданай профсоюзуудта орходоо иимэ шэнэ профсоюз ямар юумээрээ шалгарнаб? Манай профсоюз облсовпрофой аппарат барилгада мүнгэ түлэдэггүй. Тэрэнэй мэдэлдэ социальна страхованиин, профсоюзна бюджедэй бүхы мүнгэн үлөөгдэнэ. Гэшүүнэй түлбэриин 60 процент эхин организацинуудта үлөөгдэнэ гэжэ мүн лэ тэмдэглэебди. Иигэжэ хүн бүхэн өөрынгөө һайшааһан, хэлсээ баталһан, хани халуун харилсаа тогтооһон профсоюз шэлэхэ аргатай болобо. Кооперативуудта профсоюзна эхин организацинуудые байгуулжа, тэдэниие бүридхэлдэ абаха талаар эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулагдаа. Мүнөө энэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэһээр.

Ноябриин 1-нэй байдалаар манай профсоюзуудай совет 190 организацинуудые нэгэдүүлһэн байна.

Социально-эрхэ хамгаалгын таһаг нээгдээ. Тэндэ социальна страхованяар инструктор, техническэ инспектор хүдэлнэ. Байгша ондо санаторно-курортно эмшэлэлгэдэ үгтэһэн бүхы эхилнүүд дүүргэгдэхэ гэжэ хэлэлтэй.

Кооперативуудай хүдэлмэрилэгшэдэй, тэдэнэй гэр бүлын гэшүүдэй һайнаар амарха Сурхайта нуур гэжэ туристическэ бааза өрбэй жэлээр арендэдэ абтанхай. Путевкын сэн—6 түхэриг 80 мүнгэн. Туристическэ баазада хүн зоной эрхим һайнаар амарха бүхы эрхэ байдал олгогдожо байнхай. 1991 ондо Сурхайта нуурта эллингтэй пляж байгуулагдаха. Энээнһээ гадна Байгал тээшэ туристическэ маршрут (хадаар ябаха) зохеогдоно, бани барилгын проект табигдана. Коллективнэ саад болон огород эмхидхэлгэдэ сүлөө газар бэдэрхэ талаар хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулагдана.

Энээнһээ хойшо БурССР-эй профсоюзуудай Совет маанадтай харилсаагаа һайн дуранай хэлсээгээр үргэлжэлүүлхэ. Курортнууд, санаторинууд, амаралтын байшангууд гэхэ мэтэ манай материальна бааза зэндээ байха. Үшөө тиихэдэ бидэ транспортаар ябаха, һуралсалай-методическа түбтэ, телетайпда, тоолон гаргалгын түбтэ хүдэлхэ эрхэтэйбди.

Гэхэ зуура, БурССР-эй профсоюзуудай Совет мүнөө үедэ маанадта ямаршье туһаламжа хүргэнэгүй. Хани харилсаатайгаар ажалаа ябуулха гээшэ алишье талын уялга мүн. Теэд мүнөө дээрээ ганса маанадһаа бүхы юумэн дулдыданагүй...

Кооперацие заатагүй ээмэлхэеэ һанадаг. Юрэдөө кооперации гээшэ оронииемнай һайн үрэ дүндэ, эрхим байдалда асархагүй гэжэ байгаад хөөрэлдэхэ ушарнуудшье гарадаг болонхой. Энэшье зүбтэй байжа болохо. 100 түхэриг салиин абадаг хүнүүд кооператорнуудые үзэн ядадаг байха. Һарадаа 500-гаад түхэриг абаад, гараа дэлгээгээд һуудаг гэжэ кооперативай хүдэлмэришэд тухай хэлэхэ болоо һаа, эндүүрхэт. Хүдэлмэридөө мүртэй юумэ хэнгүйгөөр миин лэ һуужа, аяар 8 час сагаа гэзэжэ һурашаһан албан хойрог ажалшадтай тэмсэхэ үе хүрэжэ ерээ. Үлүү ажал хэжэрхинэ аагүб гэжэ айһан хүнүүд кооперативуудта хүдэлжэ шадахагүй. Энээниие мэдэхэ хэрэгтэй бшуу. Кооперации социализмда харша ябадал гэжэ тон буруу хэлэдэг. Хэһэн ажалаарнь, оруулһан хубитаарнь салин хүлэһэ түлэхэ гээшэмнай эгээн зүб шиидхэбэри мүн.

Һүүлэй үедэ кооперативууд гүрэнэй предприятинуудта орходоо доройтонги байдалтай гэжэ мэдээжэ. Материальна нөөсэ, фонд гэхэ мэтые хубаарилга, налог таталга кооперативуудта мүн лэ хабаатай.

Манай Союз тухай асуудалда бусаха зуураа, «Единение» гээшэмнай ганса кооперативна профсоюз бэшэ юм гэжэ тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ. Бидэ бүхы хабаатай байһан хүнүүдтэ үүдэнүүдээ үргэнөөр түлэ сэлинэбди. Иимэ Союзай гэшүүн байгаашье һаа, ондоо профсоюзна организацинуудта хабаадаха мүн лэ эрхэтэйб.

Н. БАЗАРОВ, БурССР-эй кооперативуудай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай Соведэй секретарь.

Иимээр лэ ажаһуунабди

МЯХАНАЙ ОРОНДО СЭСЭГҮҮД

Ноябриин эсэс багта ямаршье талонуудаар юумэ худалдажа абахын аргагүй байгаа.

Һарын дүүрэхэдэ гансал мяханай талонууд һунаагдажа, ондоо талонуудаар юумэ худалдажа абахын аргагүй байба. Юрэдөө магазинуудта, мүн дэлгүүртэ мяханһаа ондоо ямаршье продукт харагдахаяа болишоо. Дэлгүүр дээрэ тоһо ямаршье сагта харахагүйт. Архи абаха гэбэл коммерческэ магазин ошохо хэрэгтэй. Эндэһээ бодоод үзэхэдэ, гартаа абаһан талонууднай юрын лэ саарһан боло‹ үлэшэнэ. Гүрэн түрэмнай хүн зониие эдеэ хоолоор, хубсаһа хунараар хүсэд һайнаар хангажа шадахаяа болибо гээшэ гү?

Дэлгүүртэ ошоходо, жэмэс болон овощ орой намар болотор элбэг байдаг һэн. Харин мүнөө эдэшье таһалданхай. Дэлгүүрээр дүүрэн сэсэгүүд табигданхай. Нүгөө хахадтань яблоконууд жэрынэ. Эгээн үнэгүйнь 2 түхэриг 60 мүнгэтэ. Ногоон мангир, укроп, мүн бусадшье овощ байгаашье һаа, айхабтар үнэтэйгөөр худалдагдана. 8 түхэригтэ мяхан үглөөгүүр худалдагдаад лэ үдэһөө хойшо үгы болошоно. Нэгэ бамба сэсэгэй түлөө 6 түхэриг эрихэ юм. Гэдэһэеэ садхааха эдеэ хоолой хомор сагта сэсэг худалдажа абаха хүнүүд хомор хэбэртэй.

Инна РЫЖКОВА.

Манда юун үгыб?

Бүхы юумэн манда бии гэжэ батаар хэлэхэ байнаб. Гэбэшье иигэжэ хэлэхэдээ хэр зүб гээшэбиб гэжэ һэжэглээдшье абаха саг болоо... Юрэдөө олон табые шашажа байнгүйгөөр бүхы юумэ эхинһээнь хөөрэһүү. Ямар юумэн үгыб гэһэн асуудал түбхын түрүүндэ табяа һаа, дээрэ байжа болохо. Пятницын үдэр, ноябриин 30-да, Гагаринай үйлсэдэхи 14-дэхи гэртэ ажаһуудаг хүнүүд хартаабка асарха гэжэ подвал руугаа ороходоо, гэдэргээ унаша‹ алдаа. Юун болооб гэхэдэ, кладовойнууд соонь халуу‹ уһан шаажан гаража, үбдэгсөө шахуу болошоод байба. Хараһаар байтар уһан ехэ болохо юм.

Энэ гэртэ ажаһуудаг хүнүүд тэрэ дары 22-дохи гэр байрын управлениидэ хандажа, сантехнигүүдые эльгээхыень гуйба. Тэрэ дары эльгээхэбди гэһэн сантехнигүүдынь үни удаан ерэбэгүй. Подвал соо дүүрэжэ байһа‹ халуун уһан тэндэ ажаһуудаг хүнүүдтэ амар заяа үзүүлээгүй һааб даа. Иигэжэ тэдэнэр түмэр замай отделениин НГЧ-гэй аварийна албанда үдэрэй тэн багта хандаха баатай болоо. Тус албанһаа ерэгшэд подсал сооһиие «анхаралтайгаар» хараһанайнгаа удаа «ха‹е сүмэлхэ хэрэгтэй» гэжэ хэлээд, түргэн гүйлгэлдэжэ үгы болошоо һэн. Гэхэ зуура, уһан нэмэжэл байха юм. Үдэшэлэн тээ хэ‹шьеб «05» телефоноор хонходохо гэжэ бодобо. Авари усадхаха ондоо хүнүүдые бэдэрэгты гэжэ тэндэһээ харюусаа. Понедельнигэй үглөөгүүр оруулһан гомдолдо хэншье анхараагүй гэжэ һүүлдэнь 14-дэхи гэртэ ажаһуудаг хүнүүд мэдэжэ абаба.

Суббото болон амаралты‹ үдэрнүүдтэ дайнай ветеран, пенсионер М. Ф. Русвих (энэ гэртэ ажаһуудаг) ехэ юумэ хэһэн байна. Тэрэ «05» албан оложо, Железнодорожно гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшотой хөөрэлдөө. Министрнүүдэй Соведтэ, КПСС-эй рескомдо мүн лэ хонходожо, ямар ушарай болоһон тухай мэдээсээ. Теэд хэнэйшье анхархагүйдэ, гэр байрын управлениидэ хандажа, ямар бэ нэгэ хэмжээ абахыень эрилтэ табяа. Харин гэр байрын управлениидэ иигэжэ харюусажархео: «Соргонуудай табигдаһан траишей манай бэшэ, тэрэнэй эзэн болохо Теплосетьдэ хандагты». Иигэжэ Теплосетьдэ хандахадань, үдын хоолой һүүлээр ошожо, ханыетнай сүмэлхэбди гэжэ хэлээ һэн.

Эндэһээ бодоод үзэхэдэ, манда бүхы юумэн бии болоно бшуу. Материальна аялиг, харюусалгата тушаалнууд, саарһан дээрэ абтаһан шиидхэбэри, журам гурим гэхэ мэтэ барагдаха бэшэ...

Кабинедэймнай хүршэ маанадай хайшан гэжэ зобоһо‹ тухай дуулахадаа, иигэжэ хэлээ: «Эзэнгүй газарта хэзээдэшье гуримтай байхагүй».

— Эзэнгүй бэшэбди! — гэжэ би гайхабаб. — Түмэр замай отделени юун гээшэб? Тэндэһээ слесарь болон электро-гагнууршадые эльгээхэ еһотой байгаа. Хэрбээ үшөө һара тухай халуун уһанай гоожохо болоо һаа, капитальна заһабарилга хэжэ барилгашадые бэдэрхэ хэрэг гараха.

— Эзэнтнай эдэ бүгэдэниие һайн мэдэжэ, ойлгожо байна ха юм, — гэжэ үнөөх‹ хүршэмни һалаба һандабагүй. — Барилгашадта өөһэдынгөө хармаанһаа мүнгэ гаргажа түлэхэгүй бшуу. Тиигээд лэ һанаа амар байна ха гэм.

— Харин горгүйсэдком, «05» албан юу хээшэд гээшэб? Аяар дүрбэн үдэрэй туршада халуун уһан үдэр һүнигүй гоожоо ха юм. Үбэлэй хүйтэндэ ори ганса ТЭЦ хаанашье хүрэнэгүй гэжэ хэндэшье мэдээжэ. Юрэдөө имэ гуримаар хүдэлхэ болоо һаамнай, хэрэг байдал урагшаа ябахагүй.

Хүршэмни намайе хайрлаһан хэбэртэйгээр хаража, ээлжээтэ тоосоогоо зохеохо гэжэ урдань табяатай байһан саарһан дээрэ бэшэжэ захалшаба...

Харин халуун уһан сорьелон гараһаар зандаа...

В. ВЛАДИМИРОВ.

Бодомжотой шиидхэбэри абадаг боложо һураял!

Бэеэ даанги байдал гэһэн үгэнүүдтэй һүүлэй үедэ алхам бүхэндөө ушардаг болонхойбди. Союзна болон автономито республиканууд бэеэ даанги байдалтай болохые хүсэнэ. Энээнһээ гадна тусхай заһабарилга-барилгын управлениин коллектив баһал бэеэ даагаад хүдэлдэг болохые оролдожо захалаа. Буряадай ССР-эй заһабарилга-барилгын управлени энэ шиидхэбэри тухайгаа бүгэдэндэ мэдүүлээ. Үшөө тиихэдэ ВДПО-гой ажахын подразделени мүн лэ иимэрхүү аяг аашануудые гаргажа захалаа.

Бүхы юумэн «Спецпожремстрой» трестые хубилгалгаһаа эхилээ гэжэ түрүүшээр онсолон тэмдэглээ һаамнай, уншагшадта ойлгосотой байжа болохо. Имэ трестдэ бүхы ажахын подразделенинүүд ородог юм. Трестын хүтэлбэрилэгшэ ямаршье асуудалнуудые шиидхэжэ, ямаршье харюусалга бэе дээрээ даажа абаха эрхэтэй һэн. СРСХУ-гай начальник Т. Г. Грудинина ВДПО-гой республиканска Соведэй түрүүлэгшэ Н. А. Леоновагай хөөрэлдэхэдөө, бэеэ даагаад хүдэлдэг болохо тухай нэгэнтэ бэшэ тэмдэглэһэн байха юм.

Трестын хубилгагдажа эхилхэһээ холо урид тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэд засагаа алдажархина аа гүбди гэжэ нилээд айжа, һүрдэжэ, удаан болгожо байнгүйгөөр өөһэдөө хэрэг байдалые гартаа абаха гэһэн бодолдо ерэбэ. Бэеэ хамгаалха гэбэл добтолхол хэрэгтэй гэһэ‹ сэсэн үгэнүүдые уряа болгон, трестын хүтэлбэрилэгшэд ВДПО-гой зөөриие булимтаран абажа, саашаданьхарилсаагаа «хэлсээнэй» үндэһөөр ябуулдаг болохо гэжэ мэхэтэйхэн шиидхэбэри абажархиба ха. Бодоод үзэгтылши: таанадые гэрһээтнай газаашань үлдэжэрхиһэн хүнтэй дахяад ямар бэ нэгэ ажал эрхилхэ тухай хэлсээ баталжа зүрхэсэхэ гүт? Үгы гэжэ харюусаха байхат.

Этигэхэеэ, найдахаяа болиходоо, бүхы юумэндэ һэжэглэжэ эхилшэдэг гээшэбди. Энэшье удаа иимэрхүү ушар болоо.

Т. Г. Грудинина өөрыгөө сагааруулхые, зүб байһанаа гэршэлхые оролдон, редакцидамнай «Куранты» болон «Советская Кубань» газетэнүүдһээ ксеробуулгабаринуудые асараа. ВДПО гэшүүнэй түлбэриин мүнгөөр түйхэ, ажал хүдэлмэреэ эмхидхэхэ еһотой, трест боло‹ тэрэнэй подразделенинүүд ВДПО-һоо урьһалжа абаһан үйлэдбэриин фонднуудые хэды дахин бусаажа үрдеэ гэхэ мэтээр эдэ газетэнүүдэй статьянууд соо тэмдэглэгдэһэн байба. Эдэ пунктнуудые нүхэр Грудинина баримта болгон, өөрыгөө сагааруулхые оролдоно бшуу.

Эдээн тушаа һайсахан бодожо үзэхэдэ, СРСХУ зөөриингөө эзэн болохо эрхэгүй гэжэ һанахаар. СРСХУ-гай байгуулагдаһанһаа хойшо тэндэ хүдэлһэн хүн бүхэн хубитаяа һөөргэнь абаха, эрихэ эрхэтэй болошоно.

Нэгэшье общество гү, али ниитын организаци өөрыгөө ажал хэрэгые гэшүүнэй түлбэриһөө ороһон мүнгөөр тэдхэжэ шадаагүй юм гэжэ тэмдэглээбди. Иимэ үгэнүүдые дурдаһанайшье үлүү гэжэ һанагдана.

Энэ асуудалые алишье талаһаань тон һайнаар хараад үзэе. Үйлэдбэриин фонднуудые үмсэдэ үгэхэ, эд зөөриие өөһэдын болгохо, хүдэлжэ олоһон мүнгэнэй‹гөө эзэд болохо гэһэн ойлгосонууд ямар удхатайб? Түрүүшээр хараад үзэхэдэ, ехэл революционно удхатай үгэнүүд гэжэ һанахаар. Гэхэ зуура, ниитэ-оборонын, автомобильна, замбуулинай промышленностиин хүдэлмэрилэгшэд туйлай ехэ баяшуул, харин һэеы гутал нэхэн гаргадаг фабрикын ажалшад үгытэйшүүл болохо байна бэшэ гү...

Иимэ бодолгүйгөөр шиидхэбэринүүдые абажа, эд зөөри, үйлэдбэриин фонднуудые хубаарилжа болохогүй. Энэмнай хуули буса ябадал гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй.

Гэхэ зуура, Т. Грудинина түрүүтэй СРСХУ-гай коллективэй совет энээн тушаа даамайгаар бодожо үзэхэ хүсэлгүй. Кооператив гэхэ гү, али «бага предприяти» болон хубилжа, шэнэ хүдэлмэри бүтээхэ тусхай реестр энэ коллектив абаһан бай‹а. Саашадаа тэдэнэр телевизор заһабарилха, хубсаһа хунар угааха гэхэ мэтэ жэжэ-божо ажал дүүргэдэг болохо юм хаш. Пеэшэнгүүдые заһабарилха, түймэрһөө һэргылхэ хэмжээнүүдые абаха гол уялгаяа тэдэнэр дүүргэхэ, үргэлжэлүүлхэ гү гэһэн асуудал гараха еһоороол гара‹а. Үргэлжэлүүлээ һаа, тус коллектив хэмһээ хэтэрмэ айхабтар ехэ мүнгэ эрихэ юм ха.

Ноябриин 19 болотор ВДПО-до арсалдаан, үгэ булялдаан замхаагүй. Буряадай республиканска Соведэй президиум СРСХУ-е хубилган шэнэлхэ тухай тогтоол абажа, хэрэг байдал нэгэ бага намдуу болоо һэн.

Ноябриин 11-дэ ВДПО-гой Соведтэ трестые үгы болгохо тухай телеграмма ерээ. Харин ноябриин 15-да СРХУ-е болюулха тухай тогтоолой гаргахаһаа дүрбэ‹ үдэр урид СРСХУ-гай расчетно счедһоо тамга боло‹ гар табилгануудай буулгабаринууд абтажа, «Луч» гэжэ акционерно бүлгэмэй счедто 200 мянган түхэриг оруулагдаһан байна.

СРСХУ ВДПО-е хангана, тэрээндэ туһална гэжэ Т. Грудинина батална. Хэрбээ ВДПО-е болюулаа һаа, хүдэлмэришэд ехэ мүнгэ абадаг болохо һэн гэһэн һанамжа тэрэ мүн лэ хэлээ. Т. Грудининада олохон хүдэлмэришэд этигэнэ гэжэ һа‹аа һэм. Хүдэлмэришэн бүхэндэ хандахада, маанадта бэеэ даанги байдал олгогты гэжэ хэлэнэ. Тоо баримтануудта хандаад туршая.

Мүнөөни мүнөө хүрэтэр СРСХУ олзынгоо 33 процентые ВДПО-гой республиканска Соведтэ, 35 процентые Госбюджедтэ оруулдаг байгаа. Энэмнай бүхыдөө 68 процент боло‹о бшуу. Гүрэнэй налог предприятида 60—70 процент тохогдонхой. Эндэһээ бодоод үзэхэдэ, ВДПО-гой ажал хэрэгые СРСХУ бэшэ, харин гүрэн мүнгөөр тэдхэхэ болоно.

Хүдэлмэришэд ВДПО-той харилсаагаа таһалаа һаа, хэр олзотохоб? Нэгэшье олзотохогүй гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Бага предприятиин гү, али кооперативай статустай болоо һаа, СРСХУ жэлэй туршада налог түлэхэгүй гэжэ буруу хөөрэлдэнэ. Энэмнай ямаршье үндэһэ баримтагүй үгэнүүд гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Шэнээр байгуулагдаһан предприятинууд болон кооперативууд налогуудһаа сүлөөлэгдэнэ. Харин СРСХУ гү, али ВДПО шэнэлэгдэн хубилгагдаһан предприятинууд болоно, гэжэ тэмдэглээбди. Тиимэһээ тэдэнэр налог түлэхэ еһоороол түлэхэ. Тэдэнэр нютагай бюджедтэ 18 процент хэмжээнэй налог, үшөө тиихэдэ ВДПО-гой Түбэй Соведтэ найман процент түлэхэ уялгатай. Эндэһээ хаража үзэхэдэ, хүдэлмэришэдэй салин хүлһэн доошолхо бэшэ, харин ехэ болохо аргатай. Салин хүлһэеэ дээшэлүүлхэ гэбэл, хүдэлмэришэд ВДПО-гой бүридэлһөө гарангүйгөөр ажал хүдэлмэридөө хабаадаха болоно. Харин хубсаһа хунар угааха, телевизор заһаха гэхэ мэтэ жэжэ-божо ажал хэхэ болоо һаа, тэдэнэр ехэ мүнгэ абахагүй.

Бага предприяти болохые хүсэбэл, шэнэ жэлые хүлеэхэ хэрэгтэй. Ушар юуб гэхэдэ, ВДПО-гой Совет иимэрхүү бага предприятинуудай бүхэли сеть байгуулха түсэбтэй. Дэлгүүрэй харилсаануудай бүхэжэн тогтоходо ВДПО-до ехэхэ‹ хуб‹лалтанууд болохо байна. Бухгалтери, кадрнуудай таһаг гэхэ мэтэ бага болгогдохо гэхэ мэтэ.

Нэгэдэхэ талаар асуудалнуудые түргэн шиидхэхэ еһотойбди, бүхы соведүүд арендэдэ орохо зэргэтэй, — гэжэ Н. Леонова хэлээ һэн.

Юрэдөө багахан стакан соо орьелон бусалһан уһандал адли ушартай дайралдаба бэшэ гүбди гэжэ һанахаар байгаа. Теэд СРСХУ-гай хүдэлмэришэд ажалгүй үлэшэхэһөө айжа, ямаршье аргаар һаань управлениеэ үлөөхые оролдоно бшуу. Энэ мүнөө элеэр харагдаба.

Бүхы юумээр хангахаб, алта үгэхэб, ехэ мүнгэ түлэхэб гэжэ байгаад юрэ һурагүй найдуулһан хүндэ этигээгүй һаа дээрэ байдаг. Ехээр этигүүлхые оролдоһон үгэнүүд ямаршье үндэһэ баримтагүй, хооһон байшахаяа һанадаг гэжэ ойлгодог болоел. 1980 ондо коммунизм мандаха гэжэ байгаад маанадые гоё гоеор найдуулдаг сагые һанана гүт?

Сергей БОЛОТОВ.

Сошордомо дохео

АЮУЛАЙ ХОЙШОЛОН ЯМАР БЭ?

СССР-эй Верхоано Соведэй экологиин талаар комитедэй түрүүлэгшэдтэй хамта бидэ Горячинск ошоходомнай байгша оной ноябриин 16-да Кедровая станци дээрэ аварн болоо гэжэ мэдээсээ. Түбэй телевиденеэр Буряадай Госкомприродын түрүүлэгшын орлогшо П. Н. Матвеев ВСЖД-гэй Кедровая станци дээрэ ехэ авари болоо гэжэ хэлээ$hэ$н байна. Харин бидэ энээн тухай hаял дуулажа байнабди. Минеральна үтэгжүүлгэнүүдтэй хэдэн вагонууд тэhэржэ, Байгал шадар сасаршоо. Энэ авариин авар октябриин 20-до болоhон тухай hаял дуулажа байhандаа хэды ехээр дураа гутаа hэнбибди! Түбэй телевидениин программаhаа имээ аюул тухай дуулаhан республикымнай хүн зон дураа гутаха еhоороол дураа гутаа бшуу. Нютагай хэблэлнүүд, телевидени болон радио энэ аюул тушаа юундэ мэдээсэнгүй үлэшооб? Горячинск ошохынгоо урда тээ бидэ Буряадай Госкомприродын харюусалгата ажалшадтай, Буряадай Верховно Соведэй экологиин талаар комитедэй гэшүүдтэй уулзахадамнай нэгэниинь шье энэ ушар тушаа хэлээгүй. Тиихэдээ авариин ямар хойшолонтой байhание нюуха гэhэн оролдолго болоо гэжэ hанахаар.

Ноябриин 19дэ Улаан-Үдэдэ бусахадаа, Верхоано Соведэй экологиин талаар комитедтэ ороо hэм. Долоон хоногой туршада бүхы депутадууд шухала совещанида ошонхой, мүнөө энэ асуудалые шиндхэхэ нэгэшье хүн үгы, тиигээдшье аварн усадхагданхай гэжэ тэндэ байhан хүн немда хэлээ. Имэ юумэнэй болоходо би өөрөө авариин болоhон газарта ошожо, бүхы юумэ элирүүлхэ гэжэ бодобоб.

Бүри ноябриин 12-то Кабанскын районно Соведэй сесси дээрэ Танхойн врач-стоматолог Наталья Степановна Михалкина үгэ абажа, депутадуудта фотографинуудые харуулаад, авари хайшан гэжэ усадхагдахаяа байнаб гэжэ тэдээнhээ асуугаа. Юундэ мүнөө хүрэтэр маанадта авари тухай дуулгагдаагүй байгааб гэжэ райсоведэй депутадууд түрүүшээр дураа гутабашье, авариин хойшолон усадхахаар нэгэшье шиндхэбэри абангүйгөөр тарашаhан байна. Энэ сессидэ районно газетын редактор Л. И. Черкашина хабаадаа. Авариин болоhон газарта юундэ корреспондентые эльгээгээгүйбши гэhэн асуудалда тэрэ харюу үгэжэ шадаагүй.

Госкомприродын түрүүлэгшэ М. Ф. Быков нютагайнгаа хүнүүдтэ, мүн депутадуудта энэ аюул тушаа хэлэхэ еhотой байгаа. Гэхэ зуура, тэрэ октябриин 25-да бэшэhэн акт соогоо иигэжэ заагаа: минеральна үтэгжүүлгэтэй, ядохимикадуудтай долоон вагон тэhэржэ, Байгал далайда дүтүүр сасаршоо. Түргэн хэмжээнүүдые абаагүй hаа, хойшолонтой байха... Ноябриин 5 болотор Мысовской замай дистанциин начальнигые, мүн предприятиие имэ хохидол ушаруулhанайнь түлөө ялада унагаахаб гэжэ байгаад нүхэр Быков шангарhан аад, гэнтэ абяа аниргүй боложо, хэнииешье гэмнэнгүй орхижорхео.

Буряадай Госкомприродын түрүүлэгшэ И. Д. Даржаев аюул тушаа бэшэг абаhанайнгаа удаа ядохимикадуудтай вагонууд тушаа мартагты гэжэ захиржа болоо гү..., Юрэдөө юумэ ойлгохын аргагүй.

Ноябриин 12-то «Улаан-Үдын түмэр замай отделениин Кедровая станциин район шадар болоhон аюулые усадхаха тухай» гэhэн мэдээсэл зохеогдоhон байна. 1990 оной октябриин 19-нэй hүни ВСЖД-гэй 5405-дахи километртэ, Кедровая станциhаа баруун зүг тээшэ 300 метр тухай газарта, Байгал далайhаа 300 метр тухай зайда, Подосиновка гэжэ голhоо 1000 метр зайда поезд түргэн ябадал дундаа замhаа халин гаража, вагонууд тэhэрээ. Иигэжэ 26 вагон, тэрэ тоодо минеральна үтэгжүүлгэнүүдтэй, ядохимикадуудтай 7 вагон тэhэрhэн байна. Бүхыдөө 544 тонно зүйлнүүд хаана холуур сасаршоо. 1000 дүрбэлжэн метр газарта үтэгжүүлгэнүүд сасараа гэжэ тэмдэглэе. 900 дүрбэлжэн метр газарай хүрьhэн абтажа, нилээд ехэ ажал хэгдээ. Тиигээшье hаа, үшөөл шанга хэмжээнүүд абтагдаха еhотой.

Байгал далайн, Подосиновка болон бусад голнуудай уhан, мүн хүдагууд шалгагдажа захалаа. Авариин болоhон газар мүнөө шэнжэлэгдэжэ захалаа.

БАДМАЕВ,
ЦЫБИКДОРЖИЕВА.

Энэ справкада үшөө нэгэ документ нэмэхэ дуран хүрэнэ:

«Сэлэнгын тусхай инспекциин шэнжэлгэнүүдэй үндэhөөр иимэ дүн гаргагдаа: килограмм хүрьhэндэ 2,698 грамм нитрат (нормоор 140 мг)...

Кабанскын агрохимлаборатори иигэжэ мэдээсэнэ: нэгэ килограмм хүрьhэндэ 1,069 г фосфор обеорогдоо. Эндэhээ бодоод үзэхэдэ, хүрьhэн соо 20 дахин ехэ нитрат байhан болоно.

Иимэ асуудалнуудые табиха хүсэлтэйб:

1. Республикадамнай, мүн Кабанскын райондо эгээл хэн иимэ аваринуудай түлөө харюусаха еhотойб?

2. Энэ ушарта хэн зэмэтэйб?

3. Райондо, бүхы республикада, Байгал далайда ямар хохидол ушаруулагдааб?

4. Тус авари ямар хойшолонтойб?

5. Юундэ районой, республикын хүн зондо, депутадуудта, санитарна албангай органуудта аяар hара үнгэрhэн хойно энэ ушар тушаа дуулгааб?

А. ХАХАЛОВ,
Байгалай фондын Буряадай отделениин правлениин түрүүлэгшэ.

Мүнөөдэр—СПИД үбшэнтэй тэмсэхэ Бүхэдэлхэйн үдэр

Элүүрые хамгаалгын Бүхэдэлхэйн организациин (ВОЗ) дурадхалаар жэл бүхэнэй декабриин I СПИД үбшэнтэй тэмсэлэй Бүхэдэлхэйн үдэр болгогдоhон байна.

СПИД хабдарта болон зүрхэ hудалай үбшэнгүүдые хоердохи hуурида түрин гаргажа, ВОЗ болон ООН-ой hанаа зобооhон эгээл гол асуудалынь болонхой юм.

Аюулhаа hэргылэгты, болгоомжотой байгты!

Айхабтар хүшэр хүндэ аюул гэжэ харагдаха СПИД үбшэн дэлхэй түбөөр түргэнөөр тарана. Тэрэ манай орондо бии болохоhоо гадна республика соомнайшье имэ үбшөөр халдаhан ушар үзэгдөө.

Советскэ Союз даб дээрэ тэрэ үбшэнэй ехээр тараhан газар болошоодүй гээшэ. Теэд хэрбээ шударгы түргэн, эрид хэмжээнүүдые абаагүй hаамнай, бодото байдал үндэhөөрөө хубилжа магад.

Хүндэтэ уншагша, Танай энэ статьяемни уншаhаар байтартнай, СПИД үбшэнгөөр үбдэжэ байhан хэдэн арбаад хүн дэлхэй дээрэhээ хоробо гэжэ мэдэгты. Хүнэй иммунна системые хорлодог вирус айдаhатай түргэнөөр дэлгэрнэ. Элүүрые хамгаалгын Бүхэдэлхэйн организациин мэдээсэлэй еhоор, 1990 оной июниин 30-най байдалаар, дэлхэйн 157 орондо дүн хамта 226 098 хүн хэзээдэшье эдэгэхэгүй энэ муухай үбшэндэ дайрагданхай гэжэ тэмдэглэгдэhэн байха юм. Энэнь недондонойхиhоо 100 мянгаар олон. Харин халданхай хүнүүдэй тоо миллионуудаар тоологдожо эхилэнхэй.

СПИД-эй вирусээр халдаhан хүнүүдэй тоо манай орондо ургажал байна. СССР-эй Элүүрые хамгаалгын министерствын тусхай дүнгүүдэй еhоор, 1987 ондо СССР-тэ миил 32 хүн үбдэнхэй байбал, харин байгша оной июлиин 15-да энэ үбшэнгөөр халдаад ябаhан совет эрхэтэдэй тоо 523-да хүрөө. Гэхэ зуура, тус үбшэнгэй бүхы шэнжэнүүдые гүйсэд харуулжа hүнэрөөд байhан байдалда 41 хүн, тэрэ тоодо 28 үхибүүн ороhон байна. (1990 оной июлиин 15-най байдал). Эдэ үбшэнтэн соохоо 25 хүниинь, тэрэ тоодо 16 үхибүүн наhа бараа.

Иимэ хүшэр хүндэ үбшэнэй дэлгэржэл байhан ушар ганса элүүрые хамгаалгын бэшэ, харин дэлхэй дээрэхи гүрэн түрын эмхинүүдые сошордуулаад байнхай.

Совет эрдэмтэдэй тухайлан тоолоhоной еhоор, СПИД үбшэнгөөр халдаад ябагшадай тоо байгша оной эсэс багта 1625 хүн, 1991 ондо—6200, 1992 ондо—24000, 1993 ондо—89000, энэ зуун жэлэй эсэс багта 1 миллионhоо 1,5 миллиондо хүрэхэ, хүндөөр үбшэлэгшэдэй тоо 30 мянганда хүрэжэ болохо, 1996 он болотор бидэ США-гай имэ үбшэнтэнэй тоо хүсэхэдөөшье болохоео байнабди гээд эрдэмтэд мүнөө тэмдэглэнэ.

Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд хододоо шууяатай, хэтэрмэ үлүү гараhан юумэ бэдэрдэг аад лэ, СПИД үбшэнтэй холбоhон элдэбын hураг сүү тарааhан байна. Жэшээлхэдэ, энэ үбшэн тараадаг батаганаан бии, мииsгэй болон бусад амитадай бэедэ СПИД-эй вирус байдаг юм ха, энэ үбшэн ажаhуудалай элдэб эсын зүйлнүүдээр дамжажа болохо гэхэ мэтэ үндэhэгүй үгэ хүүр тараhан гээшэ. Зүгөөр эдэ бүгэдын худал, ямаршье үндэhэгүй байhание ажабайдалнай батадхаа бшуу. Энээндэ баярлаха хэрэгтэй.

Энэ үбшэнэй вирус — ВИЧ (вирус иммунодефицита человека) гэдэг үбшэлhэн хүнэй шуhан, хүрэнгэ, шүлhэ нолбоhон, хүхэнэй hүн, шээhэн болон хүнэй бэе махабадhаа гарадаг бусад шэнгэн бодосууд соо олдоhон байха юм. Тиигэбэшье тэрэ гансал шуhаар, хүрэнгөөр болон эхэнэрэй умайтай холбоотой газарhаа гарадаг шэнгэн бодосуудаар дамжажа халдадаг гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Тиимэhээ, тэрэнэй хайшан гэжэ тарата ушартайнь эли боложо, тоолоhоной үлүү гэжэ hанагдана. СПИД ондоо аргаар тарадаггүй байна.

СПИД үбшэнhөө hэргылхэ талаар манай республика ямар байдалтай байна гээшэб?

1989 оной ноябрь hараhаа манай республикада тусхай түб байгуулагдаа hэн. Республикын 6 райондо диагностическа лабораторинууд нээгдээ. Энэ жэлэй дүүрэтэр үшөө 5 лаборатори эмхидхэгдэхэ юм.

Эдэ хүдэлжэ байгаа лабораторинууд үнгэрhэн юhэн hарын турша соо СПИД үбшэ шалгаhан 104 мянган анализ хээ. Харин үнгэрhэн жэлэй энэл сагай хугасаа соо 77 мянгые хэhэн байна. Ондоогоор хэлэбэл, мүнөөдэрэй байдалаар, республикын хүн зоной миил 8—9 процентнь шалгагдана. СПИД-hээ hэргылхэ талаар лабораторинууд Зэдын, Түнхэнэй, Хоринч, Сэлэнгын, Кабанскын районуудта нээгдэхэ еhотой аад, районно түбэй больницануудай зэмээр болзорынь ходо хойшолуулагдана.

Манай ороной элүүрые хамгаалгын тулюур түйгэн байдалтайнь энэ үбшэнэй дэлгэрhэнэй гол шалтагааниинь болоно. Юундэб гэхэдэ, хүнүүд, үхибүүд гол түлэб эмнэлгын лэ газарнуудта халдаа ха юм. Харин тиихэдэ хилын саанахи оронуудта иимэ ушар огто дайралдадаггүй. Тэндэ гомо болон гетеросексуальна харилсаануудаар болон наркоманнуудhаа халдана.

Манай республикын больница бүхэндэ шприцүүд, зүүнүүд, шуhа юулэхэ системэнүүд, гинекологическа болон стоматологическа хэрэгсэлнүүд дуталдана. hүүлэй үедэ хэрэглэгдэжэ эхилhэн нэгэ дахин хэрэглэгдэдэг шприцүүд хаанаашье хүртэнэгүй. Ариг сэбэр болгодог түхеэрэлгэнүүд асаргаданагүй. Энэ талаар республикын хэмжээн соо жэлhээ жэлдэ абтадаг элдэб шиидхэбэринүүд, тогтоолнууд дүүргэгдэнэгүй. Бүхы эмхинүүдые хангадаг байхаар стерилизаци хэхэ түбэй отделенитэй боложо ядаhаар үниинэйбди. «Бурмедтехника» шприц арюудхадаг шкафуудые захиhан аад, миил 11,9 процент, автоклавуудаар 23,9 процент хангагдаа. Эдэмнай элдэб үбшэнэй тарахагүй ябадалда гол шухала зүйлнүүд ха юм.

Орон соомнай болон манайшье республикада СПИД үбшэнhөө hэргылхэ талаар ашаг үрэтэй зүйл болохо презервативууд үгы болонхой. Эндэ энеэдэтэй юумэн үгы. СПИД республика соомнай бии болоо, хоер хүн тусхай тэмдэглэлдэ абтаад байна. hэримжэтэй байгты. Энэ аюултай муухай үбшэнэй тарахагүйн тулада бүхы хүсэ шадалаа, арга хургаяа нэгэдүүлжэ, тэмсэлэй, hэргылэмжын хүдэлмэри ябуулха еhотойбди. СПИД гээшэмнай ямар нэгэн ганса ороной гү, али регионой үбшэн бэшэ бшуу. СПИД манда дүтэлөөд, аюулта hабараа дэлгэжэ байна гээшэ.

В. ВАРНАКОВ,
СПИД үбшэнhөө hэргылхэ ба тэмсэхэ талаар республиканска түбэй ахамад врач.

ЭНХЭ ТАЙБАНАЙ ТҮЛӨӨ

Улаан-Үдэдэ эб найрамдал хамгаалгын Буряадай комитедэй, Эб найрамдалай Совет жасын республиканска отделениин хамтын пленум боложо, 1991 оной, саашанхи зорилгонууд тухай асуудал зүбшэн хэлсэбэ.

Эб найрамдал хамгаалгын Буряадай комитедэй түрүүлэгшын орлогшо В. Б. Базаров болон бусад үгэ хэлэгшэд энхэ тайбанай түлөө хүдэлөөной республика дотор хэр зэргэ ябажа байhан тухай тогтобод.

Мүнөө жэлдэ Эб найрамдалай совет жасын республиканска отделенидэ hэйн дурагай мүнгэн түлбэриин оролго бага болоо. Саашадаа ороhон түлбэриин 85 процент эндээ үлэжэ, ядаhан тулиhан хүнүүдые хайрлан хамгаалгын талаар, социальна хэрэгтэ, гансааран үлэhэн пенсионернүүдтэ, эмнэлгын газарта байhан үбшэнтэнэй эдеэ хоол hайжаруулгада гэхэ мэтээр хубаарилагдаха.

hүүлэй хоёр жэлэй туршада Эб найрамдалай совет жасын республиканска отделениин правлениин зүгhөө дээрэ дүрсагдагша хэрэгүүдтэ 500 мянган түхэриг үгтэhэн байна.

Энэ пленумэй хүдэлмэридэ СССР-эй арадай депутат, Эб найрамдалай совет жасын правлениин түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. П. Маслин хабаадаа. Тэрэ хэлэhэн үгэ соогоо энхэ тайбанай түлөө хүдэлөөндэ арадай дипломатиин үүргэ тухай hонирхолтойгоор хөөрэжэ үгөө.

Эб найрамдалай совет жасын правлени Улаан-Үдэдэ дайнай болон ажалай ветерануудай госпиталиин барилгада мүнгэ hомолхо тогтоол абаа.

Пленум дээрэ Эб найрамдалай жасын эдэбхитэдтэ шангууд барюулагдаа.

Н. МАНШЕЕВ,
Эб найрамдалай Совет жасын республиканска отделениин правлениин гэшүүн.

СВЕТЛАНА — ЧЕМПИОН

Үнгэрэгшэ һарада республикын түрүү бэрхэ дамшадай хоер ехэ турнир үнгэргэгдөө. Октябрь һарын һүүлшын неделидэ республикын профсоюзуудай ВДФСО-гой түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөн үнгэргэгдэһэн байна. Эдэ мүрысөөнүүдэй дүнгүүдээр ород дээмаар багшанарай институдай нэгэдэхи курсын студент Владимир Еланов абажа боломоор 9 очкоһоо 7-ень абажа, чемпионой үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө. Үшөө нэгэ хэды дамшад 6,5 очко абажа, мүн лэ амжалта туйлаа. ВСТИ-гэй гурбадахи курсын студент Баир Ринчинов — хоердохи, Сергей Терновский гурбадахи һуури эзэлээ. Энэ турнирта эхэнэрнүүдэй дундаһаа багшанарай институдай IV курсын студентка Светлана Ухинова бата найдамтайгаар илажа шадаа.

Ноябрин 12-һоо 22 болотор городой түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөн дамшадай дунда һонирхолтойгоор үнгэрһэн байна. Эдэ мүрысөөнүүдтэ Сергей Терновскиие хүсэхэ хүн байгаагүй. Һүүлшын турта хоердохи болон гурбадахи һууринуудта гараһан дамшад тодоруулагдаа. Сергей Терновский — нэгэдэхи, Владимир Еланов — хоердохи, Баир Ринчинов гурбадахи һуури эзэлээ. Үнгэрэгшэ жэлдэ нимэл мүрысөөнүүдтэ чемпионой үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн Юрий Пополитов һүүлшын турта Баир Ринчиновтэ диилдэжэ, шангай һуури эзэлжэ шадабагүй. Эхэнэрнүүдэй дундаһаа үнгэрэгшэ жэлэйхидэл дали Светлана Ухинова чемпионой үндэр нэрэ зэргэдэ дахяад хүртөө.

Б. ПИСКОВОЙ.

Илалтанууд хүлеэнэ

Буряадай ССР-эй боксоор суглуулагдамал команда Владивостогто холын тамаралгануудай капитан В. Н. Сахаровай дурасхаалда үнгэргэгдэһэн уласхоорондын турнирта хабаадаһанаа бусаа. РСФСР-эй Кубогта бэлэдхэлэй шатануудай нэгэн болоо гэжэ энэ мүрысөөн тухай хэлэхэ байнабди. Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай спортын залуу мастернууд командын бүридэлдэ ороо.

Манай боксернуудай команда эрхим һайн бэлэдхэлтэй байһанаа энэ мүрысөөндэ харуулжа гараа. Тэдэнэй табанинь түгэсхэлэй тулалдаануудта хабаадаһан байна. Олег Пятков (51 кг.), Александр Тангасов (57 кг.), Владимир Знайденко (71 кг.), түрүүшын һууринуудые эзэлээ. Чингиз Дамбаев (54 кг.) — хоердохи, Алдар Санжаев (48 кг.) гурбадахи һуури эзэлээ.

Буряадай боксернуудай команда РСФСР-эй Кубогай түлөө мүрысөөндэ амжалтатайгаар хабаадаха гэжэ эдэбхитэй бэлэдхэл ябуулна. Түрүүшын матчда Омскын командатай уулзажа, манай боксернууд 8:4 очкотойгоор илажа гараа. Һаяын үдэрнүүдтэ харюусалгатай уулзалгада хабаадахаяа ниицэхэ ɪь. Энэ уулзалгаһаа командын саашанхи хуби заяан дулдыдаха. Манай команда бүхы уулзалгануудта амжалтатай ябаха гэжэ найданабди. Спортын мастернууд Бата Батуев (60 кг.), Александр Кривоносов (81 кг.) командын бүридэлдэ оруулагдаха. Эдэ хоер мастернууд багшанарай институдай ФФК-да һурадаг студентнүүд юм. Үшөө тиихэдэ Буряадай ССР-эй суглуулагдамал командын бүридэлдэ мүн лэ спортын мастернууд — ВСТИ-гэй студентнүүд Т. Шутуков (48 кг.), Булат Батуев (54 кг.), Е. Мурзин (57 кг.) оруулагдаһхай. Эдэ хүбүүд РСФСР-эй суглуулагдамал командын гэшүүд юм. Эрхим боксернуудһаа бүридхэгдэһэн манай Буряадай команда үндэр дүнгүүдые туйлаха байха гэжэ найданабди.

Н. ДАГБАЕВ,
профсоюзуудай
ВДФСО-гой тренер.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

Эдир шатаршад бэлиг шадабаряа харуулба

Шатарай хюлгэ дээрэ хэды ехэ тулалдаанай боложо байһанда ямаршье хүнэй мэдэрхээр, ойлгохоор байгаа һэн.

Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэһэн «Буряадай пионер» гэһэн шатараар заншалта фестивальда 28 команда хабаадаа. Буряадай эдир шатаршадта Прокопьевскын, Эрхүүгэй эдир шатаршад айлшаар ерээ.

Улаан-Үдын 8-дахи ДЮСШ-гай команда бусад командануудые ахин гаража, хэндэшье хүсэгдэбэгүй. 12 команда гансата турнирна таблицын хоердохи мүртэ бэшүүлхээр байба. Долоон турай туршада турнир үнгэргэгдэжэ, тэрэ дары дүнгүүдые гаргажархиханъ хүшэр байгаа. Түрүүшын турта арай үрдижэ ерэһэн Прокопьевскын команда хоердохи һуурида, Улаан-Үдын «Атака» команда гурбадахи һуурида гараа. Эрхүүгэй «мушкетернууд» халта гээгдээ. Эндэ Юлия Чернышовагай парти ухаанда ороодхино.

Хубиин зачедто түрүүшын хюлгэ дээрэ «Мушкетернуудай» капитан Яша Гинзбург түрүү һуури эзэлээ. Яша арба наһатай юм. Тэрэ нэгэдэхи разрядтай шатаршан. Ехэшүүлэй дунда үнгэргэгдэһэн уласхоорондын турнирта тэрэ эндэ һая хабаадаа. Хубиин зачедто түрүүшын хюлгэ дээрэ наадажа, долоон очкоһоо долооень абажа, түрүү һуури эзэлэ еһоорол эзэлбэ. Буряадай радиогой хүүгэдэй дамжуулгада түрүүшын интервью Яша үгөө.

Бусад хюлгэнүүд дээрэ Улаан-Үдын «Сагаан тэргэ» гэжэ клубай шатаршан Баатар Самбуев (7-һоо 7-е абаа), Улаан-Үдын «Шатар» гэжэ клубай гэшүүн Толя Одоев (7 очкоһоо 6-ень абаа), Улаан-Үдын 8-дахи ДЮСШ-гай Сережа Филиппов (7-һоо 7-е абаа), Улаан-Үдын Гавриловай нэрэмжэтэ хүүгэдэй клубай Катя Шабаева (7-һоо 6-е абаа) илажа гараһан байна.

Холын һуурин тосхонуудһаа ерэһэн эдир шатаршад мүн лэ амжалта туйлаа. Суулга һууринай Оюна Жигжитова түрүүшын хюлгэ дээрэ наадажа, абажа боломоор 5 очкоһоо бүхы 5-ыень абажа, эрхимлээ. Хилгана тосхоной Беликто Базаров һайнаар наадаа. 6 турай һүүлээр тэрэ 5,5 очкотой болоод ябаа. Оюна Беликто хоер шатараар һургуулида үнихэнэй ябадаг. Энэ һургуулиие Зүүн Сибириин технологическа институдай доцент ветеран шатаршан Лубсама Аранзаевна Гармаева хүтэлбэрилдэг.

Аха дүү Толя болон Миша Одоевууд мүн лэ һайнаар наадаһан байна. Хоер хүбүүдэй эсэгэ эрхим бэрхэ шатаршан, тренер байхаһаа гадна энэ турнирай судья байгаа.

Долоо наһатай Илья Хахинов (8-дахи ДЮСШ) хүбүүдэй дундаһаа, зургаа наһатайхан Наташа Комиссарова (Улаан-Үдын «Восход») басагадай дундаһаа түрүү һуури эзэлээ.

«Улаан-Үдэ» гэһэн турбаазада эдир шатаршадай командануудд дулаан комнатонууд соо ажаһуугаа. Столоводо тэдэниие һайнаар эдеэлүүлээ гэжэ тэмдэглэе. Газаашаа гарахада, тойроод ой модон, хада уула... «Мушкетернуудай» һанаанда хада уулаар аяншалгада гаража, тэдэнэй жэшээгээр бусад командანууд хадын оройдо гараха гэжэ оролдошоо...

...Шатараар турнир айхабтар һонирхолтойгоор үнгэргэгдөө гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Хада уулаар аяншалхаһаа гадна үхибүүд футбол наадаһан, үндэр модонуудай хоорондуур хоргодолсожо наадаһан, ондоошье хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэһэн байна. Турбаазада үхибүүдые эрхим һайнаар хооллуулаа гэжэ дахяад тэмдэглэе. Тоһон, саахар, шоколадна батончигууд, яблоко гэхэ мэтэ стол дээрэ элбэгээр табигдадаг байгаа.

Турнирай иимэ һайнаар эмхидхэгдэһэндэ ахамад судья Алексей Будаевич Шагжиеата баярые хүргэнэбди.

Ю. КРИНИН,
«Мушкетеры» гэжэ
командын тренер.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

Тэрэ заатагүй амжалта туйлаха

Дүрэ буляалдалгын болон классическа барилдаагаар спортын мастер Владимир Вострецовые республикымнай харагшад мартаагүй еһотой. Тэрэнэй олбог дээрэ гаража, дүрэ буляалдалгын болон классическа барилдаагаар хэды һонирхолтой дүрэнүүдые харуулһаниие һанана еһотойт. Ажалша бэрхэ, зориһоноо заатагүй хүсэлдүүлдэг Владимир түрүүшээр дүрэ буляалдалгын барилдаанай, орео хүшэр техникые, удаань классическа барилдаа шудалжа гараа. Ямаршье сагта саб гэмээр бэеэ абаад ябадаг, һонор хурса ухаатай Владимир Вострецов өөрынгөө тренер Геннадий Баймеевэй түшэг тулгуури болохо еһоорол болодог байгаа. Тэрэ мүнөө спортын энэ зүйлдэ үнэн сэхэ байһаар зандаа.

Владимир Вострецов мүнөө «Динамо» гэжэ Буряадай Соведтэ спортын талаар инспектороор хүдэлнэ. Хүмүүжүүлгэдэ оросогүй хүбүүдтэй хэшээлнүүдые үнгэргэжэ, тэдэниие сэхэ замда гаргаха гэжэ бүхы шадалаараа оролдодог.

Үндэр томо бэетэй Вострецовые хүбүүд баяртайгаар угтажа, тэрэнэй хэлэһэн үгэ бүхэниие анхаралтайгаар шагнадаг заншалтай. Эдиршүүлые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ Владимир хам орожо, дүршэлтэй тренернүүдтэй хөөрэлдэжэ, хэшээлнүүдтээ хүмүүжүүлгын болон тренерэй хүдэлмэриин түрүү методико амжалтатайгаар хэрэглэнэ.

СССР-эй эдиршүүлэй дунда түрүү һуури эзэлэлгын шанга мүрысөөндэ дүрбэдэхи һуури эзэлжэ шадаһан Леонид Ширапжалсанов тэрэнэй түрүүшын хараасгай болоо гэхэдэ алдуу болохогүй. Леонид Ширапжалсанов болон тэрэнэй нүхэр Виктор Писарев СССР-эй суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, жэлэй 3—4 дахин харюусалгата мүрысөөнүүдтэ хабаададаг. Тэдэ хоюулаа технологическа институдта һурана.

Эндэ һая Владимир Алексеевич «Динамо» гэжэ Түбэй Соведэй түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөндэ хабаадахаяа Казань ошоод ерээ. Тэндэ нэгэдэхи курсын студент Виктор Писарев шангай хоердохи һуури эзэлээ.

—Хүмүүжэмэлнүүдэйгээ дүнгүүдээр урмашанагүйб,— гэжэ дотоодын албанай майор Владимир Вострецов хэлэнэ.— Виталий Полянский һанаһандамни хүрөөгүй. Тиигээшье һаа тэдэнэртэ найдаха дуран хүрэнэ. Саашадаа алдуу эндүүнүүдээ заһажа, зүб тобшолол хэжэ, һайнаар барилдадаг болохо байна.

РСФСР-эй чемпионадуудта оло дахин шангай һууринуудые эзэлжэ, буряад барилдаагаар республиканска сурхарбаануудта оло дахин хабаадажа, чемпион болоһон, классическа барилдаагаар «Спартак» гэжэ Түбэй Соведэй түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөндэ мүнгэн шанда хүртэһэн Владимир Вострецов тренерэй ажалда үшөө үндэр амжалтануудые туйлаха байха гэжэ найданабди.

В. СЫДЕЕВ.

ШЭНЭ БАРИМТАНУУД

Хоридохи зуун жэлэй эхеэр Екатеринослав, Самара, Киев болон бусад хотонуудаар ленинскэ «Искрын» нэгэ агент ябадаг болобо. Тэрэ харилсадаг зонойнгоо дунда Курц, Зарин, Васильев, Вольф, Кол гэжэ нэрэнүүдээрээ мэдээжэ байһан юм. Үе-үе болоод, В. И. Лениндэ бэшэг бэшэдэг, харюу болгон, тэрэнэй зүбшэл заабаринуудые абадаг һэн ха. Энэ хүн хадаа В. И. Ленинэй тон дүтын шаби, Коммунис партиин эдэбхитэй ажал ябуулагша Фридрих Вильгельмович Ленгник мүн болоно.

Үшөө Петербургын технологическа институдта һуража ябахадаа, хубисхалай хүшэр хүндэ тэмсэлэй зам тэрэ шэлээ бэлэй. Тиихэдэ Питерэй фабриканууд ба заводуудта ошожо, хүдэлмэришэдэй дунда революционно тэмсэл тухай ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулдаг байгаа. 1896 ондо инженер-технолог Ф. Ленгник «Хүдэлмэришэн ангиие сүлөөлхын түлөө тэмсэлэй холбоондо» ороно. В. И. Ленинэй тушаагдан хаагданхайшье һаань, тус эмхиин хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, пропагандистска хуудаһануудые гаргалсана, Петербургын 30 мянган бүд нэхэгшэдэй ехэ забастовкодо ябалсана. Тиин 1896 оной августа һарада тэрэ тушаагдан хаагдажа, Петропавловска хэрэм соо һуулгагдаа һэн. 1898 оной хабар тэрэнэй хэрэгээр мүрдэлгын дүүргэгдэхэдэ, революционер сүлэлгэдэ Зүүн Сибирь руу эльгээгдэһэн байна.

В. И. Ленинэй соратнигай манай хизаарта ерээд байһан тухай шухаг баримтанууд Зүүн Сибириин архивууд соо хадагалагданхай. Жэшээлхэдэ, 1898 оной эхеэр Эрхүүгэй генерал-губернаторай канцелярии «Захиргаанай сүлэгдэмэл Фридрих Вильгельмович Ленгнигые Зүүн Сибирь руу сүлэлгэ тухай хэрэг» бии болгоһон юм. Тэрэнэй хуудаһануудые иража хараяб.

Ф. В. Ленгник 1898 оной майн 19-дэ Казачинское гэжэ һууриида «асаргадаһан» байна. Тиигэжэ революционерэй сүлэлгэ эхилжэ, тэрэнэй марксистско-ленинскэ үзэл бодолнууд бүри батаар бүрилдөө бэлэй. Мүн сүлэлгын ажабайдалай бүхы бэрхэшээлнүүдые үзэжэ эхилээ һааб даа. Тэрэ һара бүри ойролцоол 8 түхэриг тэдхэмжэ абадаг байһан юм. Екатеринослав хотодо ажаһуудаг эжынь генерал-губернаторай канцелярида хоер дахин хандажа, хүбүүень ажал хэхын тула Эрхүү гү, али Красноярск руу эльгээгыт гэжэ гуйһан байна. Гуйлтануудайнь зүбшөөгдөөгүйшье һаань, Ф. Ленгник миин һуугаагүй.

Энээн тухайнь Енисейскын губернатор 1899 оной апрелиин 28-да Эрхүү руу иигэжэ дуулгана: Ленгнигэй жаяг журам һайшаахаар бэшэ. Казачинское һууринда полициин сэхэ харууһалга доро байһан захиргаанай бусад сүлэгдэмэлнүүдэй тоодо Ленгник нютагай захиргаанай ямаршье зүбшөөлгүйгөөр үдэшэнүүдые эмхидхэлгэдэ хабаадалсаа. Эдэ үдэшэнүүдтэ таряашан залуушуул уригдаа юм. Тэрэшэлэн дүтэ шадарай сэлеэнүүд руу дура зоргоороо ябашана. Юрэ хэлэхэдэ, Казачинское һууринда ажаһуудаг политическэ сүлэгдэмэлнүүдэй, тэрэ тоодо Ленгнигэй жаяг журам таарамжагүй шэнжэтэй боложо байна. Юуб гэхэдэ, тэдэ нэгэдэн нягтаржа, нютагай таряашан залуушуулые үдэшэнүүдтэ суглуулаад, нүлөө үзүүлхэеэ оролдоно». Саашадань губернатор иигэжэ бэшэнэ: «агитационно ажал ябуулгада эгээл эдэбхитэйшүүлые, тэрэ тоодо Ленгнигые ажаһуухыень ондоо нютагууд руу, тодорхойлбол, Минусинска уездын Тесинскэ волостиин Верхне-Суэтукское һуурин руу эльгээхэ». Үнэн дээрээ Ленгник тиишэ ошоогүй. Енисей мүрэн дээгүүр онгосонуудай ябадаг болоторнь эндэ үлөөгыт гэһэн гуйлтатайгаар тэрэнэй хандахарнь, гуйлтань зүбшөөгдэжэ, Тесинскэдэ ажаһуухаяа үлөөгдэһэн юм.

Энэл уеэр үнинэй үбшэлдэг нюдэнэйнь дахин үбдэжэ эхилһэн байна. Тиимэһээ 1899 оной ноябриин 14-дэ Эрхүүгэй генерал-губернаторта тэрэ иигэжэ хандаа һэн: «Сүлэлгынгөө хахадһаа ехэнхи болзорые хүдөөдэ үнгэргэхэдөө, энэ хугасаа соо медицинын мэргэжэнги туһаламжа абаха аргагүй ябааб. Тэрээнһээ уламжалан, нюдэнэйм үнинэй үбшэн дахинаа һүжэржэ, хойшолуулшагүйгөөр аргалуулхаар болоо. Нюдэнэйнгээ ходо хадхуулжа, үбдэжэ байхада, юушье хэхэ аргагүй болоноб, саашадаа ямаршье ажал хэжэ шадахаяа болижо магадби.

Минусинскын городской врач господин Агеевэй ба городской аргаламжын газарай врач нюдэнэй үбшэ аргалдаг мэргэжэлтэн господин Фридманэй үгэһэн нюдэнэйм үбшэнэй һүжэрэлгэ тухай гэршэлэлгые энэ мэдүүлгэдээ хабсаржа, Минусинска уездын Тесинское һууринһаа Минусинск хотодо саг үргэлжэ ажаһуухаар гү, али ядахын сагта хахад жэлээршье ошохыемни зүбшөөхыетнай үндэр түрэлтэ танина гуйнаб».

Энэ гуйлтын үндэһөөр Ленгник Минусинск руу эльгээгдэжэ, уездын полицейскэ управлениин байшан соо врачта нюдөө үзүүлээ һэн. Ленгнигэй нюдэнэйнь зубхинууд үнинэй үбшэнтэй гэжэ врачай гэршэлһэн хойно, генерал-губернаторай зүбшөөлөөр Минусинскда саг зуура үлэһэн юм.

Дунда-Сибириин түмэр замай управлени 1900 оной май һарада Эрхүүгэй генерал-губернатор канцелярида иимэ бэшэг эльгээһэн байна: «Енисейскэ губерниин Минусинска округой Тесинское һууринда сүлэлгэдэ байһан инженер-технолог Фридрих Ленгнигһээ гуйлта абажа, ямаршье тушаалда алба хэхэ хүсэл тухайнь мэдэхэдээ, Сибириин замда техническэ мэргэжэлтэдэй, илангаяа техническэ дээдэ эрдэмтэй хүнүүдэй дуталдадаг һэн тула Челябинскһаа Эрхүү хүрэтэр намда даалгагдаһан замай алишье хубида сүлэгдэмэл Фридрих Ленгнигэй алба хэхыень зүбшөөгыт гэжэ доро дохин гуйнаб.

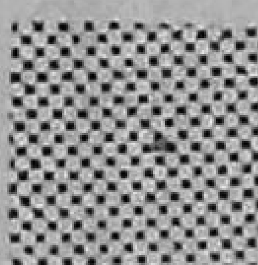
Гуйгша хүндэ түрүүшын үедэ паровозой машинистын гү, али туһалагшын тушаал үгтэхэ, удаань тэрэнэй хэһээлтын болзорой дүүрэхэдэ, хэрбээ шадамар бэрхэ байбалнь, тягын участогай начальнигай орлогшын тушаал үгтэхэ гэжэ дуулгаха еһотойбди».

Энэ гуйлта бэшэгэй үндэһөөр генерал-губернатор иимэ шиидхэбэри абаа һэн: «Дунда Сибириин түмэр замда Ленгнигэй ажалда ороxые зүбшөөхэ зуураа хүдэлмэришэдэй олоор суглардаг газарта ажаллахыень ба ажаһуухыень арсанаб, мүн Красноярск болон Эрхүү хотонуудта, холуур ябадалтай холбоотой тушаалнуудта хүдэлхыень хориноб».

Удаан үргэлжэлһэн бэшэг абалсалгын һүүлээр Иланска деподо слесареэр хүдэлхэ зүбшөөл Ленгнигтэ үгтөө һэн. Тэрэ багаарнь 1901 оной мартын 11-дэ сүлэлгынь болзоршье дүүрээ бэлэй.

Фридрих Ленгник ажабайдалайнгаа һүүлшын үдэр болотор (1933 ондо наһа бараа) Ленинэй тала үнэн сэхээр баримталагша, марксизм-ленинизмын үзэл бодолой илан мандахын түлөө сусашагүй тэмсэлшэ байһан юм.

З. ТАГАРОВ,
Эрхүүгэй арадай ажахын институдай доцент.

ЯПОНИ. Окиноэрабу олтирог дээрэ (Окинава олтирогуудай нэгэн) табан эхир ухибүүд ажаһуудаг. Японидо хоердохиео табан эхир ухибүүд түрэһэн байна.

Эхир ухибүүд мүноо арба наһатай болоо. Гурбан басагад болон хоер хүбүүдэй түрэлхид хэд бэ гэжэ һонирхохо байхат. Багахан барилгын фирмын юрын хүдэлмэришэн тэдэнэй эсэгэ, 37 наһатай Кейко эхэнь болоно. Эсэгэнь 38 наһатай юм.

Далайн эрьедэ ажаһуудаг эдэ ухибүүд элүүр энхэ бэетэй, хухюун абари зантай, ехэл жаргалтайнууд томо болоно байна.

ТАСС-ай фото.

* * *

ИНДИ. 74 наһатай Мата Джагадамбада бү атаархагты. Дэлхэй дээрэ эгээн ута үһэтэй эхэнэрые зураг дээрэ харанат. Тэрэнэй 6 метр 40 сантиметр утатай үһэн ээндээ алхамшье хүүлэдэггүй шахуу. Хэрбээ газаагуур ябаха, сэнгэхэ гээ һаань, ондоо туһалагша хойнонь дахажа, үһыень гартаа ореогоод, дээрэ үргэн ябадаг юм. Иимэ ута үһэ угааха, һамнаха гээшэ хэды хүшэр бэ! Эндэ туһалагшагүйгөөр юушье хэжэ шадахагүйш. Гадна угааһан үһэеэ хатааха гээшэ мүн лэ бэрхэтэй хэрэг! Мата Джагадамба хоердохи дабхарһаа үһэеэ доошонь балкон дээгүүр һанжуулжа хатааха баатай болодог. Хоердохи дабхар үшөөл набтар байжа, газаа хубсаһа үлгэдэг ооһор дээгүүр татадаг байха юм. Ганса хатаалганда аяар хоер час тухай саг гарадаг. Иимэ бэрхэшээлнүүдтэй Мата Джагадамбын ушардагшье һаа, олонхи хүнүүд тэрэнэй ута үһые гоешоодог, тэрээндэ атаархадаг байха юм.

ТАСС-ай фотохронико.

Энэ һонирхолтой

ДЭЛХЭЙ ДЭЭРЭ БИДЭ ХЭДЫБИБДИ!

Байгша оной тэн багаар энэ тоо 5,3 миллиардда хүрэбэ гээд ООН-ой секретариадай бэлдэһэн элидхэл соо тэмдэглэгдээ. Харин байгша ондо дэлхэйн хүн зоной тоо бүхыдөө 92 миллионоор олон болохо. Харин 2000 ондо дэлхэйдэ 6,3 миллиард хүн зон тоологдохоор хараалагдана. Үшөө 25 жэлэй үнгэрһэн хойно 8,5 миллиардда хүрэхэ хабди.

Бүхы зоной дүрбэнэй нэгэ хуби экономическа талаараа хүгжэнги оронуудта ажаһууна. Эгээ мүноо үедэ дэлхэйн 10 ороной хүн зоной тоо толгой 100 миллионһоо дээшэ гараад байна. Харин 11 орон—50 миллионһоо 10 миллион хүрэтэр хүн зонтой болочхой.

Хүн зоной эгээл олоор түрэхэ ябадал Африкада гэжэ тоотой. Тэндэхил оронуудта зоной үхэжэ хорохоньшье ехэ. Хүнэй ажаһууһанай дундуур наһан тэндэ арай гэжэ 54 болоно.

САҺАН ХҮНТЭЙ УУЛЗАЛГА

Монголой Арадай Республикын Ховд аймагай гурбан хүн саһан хүнтэй уулзаһанаа тон тодоор элирхэйлнэ.

Энэ ушар Эрдэнэбүрэн сомоной дэбисхэр дээрэ сентябриин 26-най 19 час 40 минутада болоо гээд «Үнэн» газетэ бэшэнэ. Голой эхин дээрэ аймшагтай томо хаб хара хүн харагдааха. Тэрээндэ хүрэтэр 800 метрһээ дээшэ бэшэ байгаа. Түрүүн харамсаараа, тархи дээрээ юумэ үргэлһэн хүн гэжэ һанааб гэжэ тэрэниие харагшадай нэгэн хөөрэнэ.

Машиныг зогсожо, тэрээн сооһоо хэдэн хүнэй гарахалаар, танигдаагүй тэрэ хүн хэмжээлэшэгүйгөөр һүрэжэ харайһаар, хэдэн секундын турша соо эгээл дүтын хабсагайн саагуур орошоо. Тэрэнэй алхамуудые хэмжэхэдэ, утань 2 метр 61 сантиметр хүреэ. Мүрэйнь ута 40 сантиметр, үргэниинь 8 сантиметр болоо. Тэрэ «хүн» дүрбэн хургатай байба. Хоер хурганиинь 13 сантиметр, нүгөө хоерынь 11 сантиметр байгаа.

ЗҮГЫНҮҮД ДОБТОЛБО

Индиин далайн эрьедэхи Момбас хотодо 20 хүн гансата больницада оруулагдаба. Ушарынь гэхэдэ, тэдэнэртэ зүгынүүд добтолоо.

Нангин Маргаритын һүмэдэ мүргэл хээд гаража ябаһан хүнүүдтэ гэнтэ һүрэг зүгы аһашаба. Үрдигшэдынь һөөргөө һүмэ руугаа ороо, бэшэнииинь гартань ороһон лэ юумээрээ зүгынүүдые сохижо эхилээ. Тэдэнэй дунда өхөөр айһандаа, мэдээ табижа унаһаншье хүнүүд байгаа.

Энэ хадаа һүүлэй үедэ үзэгдэһэн зүгынүүдэй гурбадахи добтолго болобо. Зүгынүүдэй юундэ һүзэгтэндэ добтолһониие тайлбарилхань бэрхэтэй.

[«Советская торговля» газетэһээ].

«АЛТАРГАНЫН» БИБЛИОТЕЧКЭ

Арбан хоёр эрдэни шэмэгни

Африкан БАЛЬБУРОВ

[Үргэлжэлэл. Эхиынь 22—47-дохи номернуудта].

Булгые үсхэжэ, олошоруулха талаар Баргажанай заповедник айхабтар ехэ юумэ хэнэ. Булганай тоо толгой олошороо. Хожомой хожом Даашада Байгал далайн эрьедэхи районой онсо өөрэ янзые шэнжэлхэ, эндэхи сэгнэшэгүй ехэ баялиг болохо булгые шудалха эрдэм-шэнжэлгын институт байгуулагдаха байха гэжэ би этигэнэб...

Би буга һарада дуратай хүм. Хүбшэ тайгые хүнхинүүлһэн бугануудай шуналта ехэ, байгаалиһаа эхи эбаһан жабхалантай һайхан, хэтэ мүнхын алдарта урамдаан дуулдажа байхань болтогой!

ХҮҮГ ҺАРА ЮҺЭДЭХИ БҮЛЭГ

Энэ һарын юундэ нигэжэ нэрлэгдэһэнинь үни хада мартагданхай. Хүүг гэһэн үгын ямар удхатай байһаниинь мэдэгдэнэгүй. Мүнөө үеын монгол хэлэнэй ямаршье толи соо энэ үгэ үгы юм. Хүүг гээшэ юун үгэ юм гэжэ эсэгэһээ һурахадам, аягүйрхэнгеэр энеэбхилээ бэлэй.

— Хүүг һарада хүдэлмэри дууһадаг байгаа,— гэжэ абамни хэлээ һэн. Ихэдээ энэ үгэ тухай бэшэ юушье мэдэхэгүйб, юунш гэжэ хэлэхэ аргамгүй гэжэл ойлгуулба гээшэ.

Илья Николаевич Мадасоной оньһон хошоо үгэнүүдэй ном соо баһал нигэжэ хэлэгдэдэг. Хубисхалай урда тээхи таряашадай хүдэлмэриин дууһадаг сагые харуулһан үгэ ха гэжэ багсаахаар. Мүнөө урданай саг бэшэ — колхознигууд болон совхозой хүдэлмэришэд үбэл зунгүй, хабар намаргүй хүдэлмэрилдэг, ажал дууһаа гэжэ оройдоо байдаггүй. Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ тусхай илгарма сезон гэжэ мүнөө байхаа болеошонь ехэл һайн гээшэ. Таряашадта хүдэлмэри түхэрөөн жэлдээ хүртэхэ. Урданай байдалтай жэшэхэдэ, мүнөөмнай ажахынуудта үзэгдөө дуулдаагүй һонин зүйлнүүд бии болонхой. Тэрэ бүгэдэдэ түхэрөөн жэл соо хүдэлмэрилхэ, анхарал оролдолгооо гаргаха ушартай болоогдоно. Жэшээлхэдэ томохон хото городуудые тойроод огородой эдеэ ургуулха айхабтар томо ажахынууд байгуулагданхай. Теплицэнүүдтэ түхэрөөн жэл соо һонгино, үгэрсэ, помидор ургуулагдана. Шубуунай фабрика байгуулагдажа, түхэрөөн жэл соо тахяанууд үндэгэлнэ, дальбараанууд жэлэй алишье сагта тэнжээгдэнэ!.. Колхозууд бүри үнихэнэй мүнгэн түлөөһэндэ орожо ажалайнгаа түлөө хүдөө нютагуудта городойхидол адли һара бүриин салин абана. Мүнөөнэй хүдөө зониие үбэлэй сагта хүдэлмэригүйгөөр байлгажа болохогүй ха юм даа!

Нээрээ, урдань хүүг һарада хүдөө ажахын хүдэлмэри дүүрэдэг байгаа. Юундэб гэхэдэ, октябрь һара гээшэмнай оройн намарай һара бшуу. Эгээл энэ үедэ хойто мүльһэн далайһаа хүйтэнэй аминь манай Байгалай үмэнэхи нютагуудта хүрэжэ ерэдэг юм. Энэ һарада шэнэһэн, хуһан, уляаһанай шэлбүүһэ набша унанхай байдаг. Шэрүүншэг һалхин модоной набша намаае таһалжа унагаадаг, холо руу хиидхүүлдэг. Хүүг һарада нюсэгэн тала губяар хамхуул үбһэн мухарижа мэдэдэг гээшэ.

Хүүг һарые буряадууд ехээр хүндэлдэг, һайн баян дэлгэр һара гээшэ гэжэ хэлсэдэг юм. Энэ һарада түрэ наран болодог, үүсэ хэхэ саг эхилдэг. Бүри эртээнһээ бэлдэжэ, шахажа байһан арбинтаа, үхэрнүүдээ үүсэлжэ, үбэлэй сагта эдихэ мяхатай болодог юм...

«Арбинта» гэжэ хэлэхэдээ, хүгжэлтынгөө талаар балай һөөл үндэр бэшэ хэмжээтэй зон мориной мяха эдидэг юм гэжэ тоолодог зарим хүнүүдэй уршагад гэхыень хараһан шэнги болобоб. Тиигэжэ һанадаг хүнүүдые дан ехээр зэмэлхэшье гэнэ бэшэб, зүгөөр буруу ойлгодог зон гээшэ гэжэ эндэ хэлэхэ һанаатайб. Намайе адуунай мяха эдидэг хүн гэжэ мэдэхэдээ, Махачкала хотодо минии дагестан хани нүхэд ехээр гайхалдаһан юм. Тиимэһээ арбинта тухай ама гараа хадаа, нэгэ нилээд нэрэтэй хүнэй хэлэһэн үгые эндэ дурдаха һанаатайб.

— Табан хушуун малтай байһан буряад зон үбэлэй сагта юундэ арбинта гаргадаг байһан юм? — гэжэ би нэгэтэ профессор, ветеринарна эрдэмэй доктор Василий Родионович Филипповһээ һураа һэм.

— Хүнэй бэедэ ехэ хэмжээнэй холестерин бодос байхадаа муу юм гэжэ мүнөөнэй эрдэм ухаанай еһоор тодорхойлогдонхой. Харин буряад зон өөрынгөө хэдэн олон үеын дүй дүршэлөөр энээниие мэдэхэ байһан байна,— гэжэ Василий Родионович намда хөөрөө һэн.— Юуб гэхэдэ, мориной мяханда байдаг холестерин бодос бусад ондоо малай мяханай холестеринһээ тад ондоо шанартай юм. Мориной мяханда байдаг холестерин шуһанай айхабтар ехэ даралтатайшье хүнэй бэедэ таарадаг, хоро хэдэггүй. Юундэ гээшэб! Адуун гээшэ айхабтар эртэ урдын амитан болоно. Энээниие юун гэршэлнэб гэхэдэ, морин һархингаггүй, хибэдэһэ хибэдэггүй, тиихэдэ бэшэ малнуудай һүлһэтэй һаань, морин һүлһэгүй юм.

Японууд манай гүрэнһөө үнэтэй сэнгээр мориной мяха худалдажа абадаг. Адуунай мяхые мүнөө үбшэнтэндэ таараха эдеэн гээшэ гэжэ бүхы дэлхэй дээрэ мэдэжэ абанхай. Баруун Европодошье мориной мяха дуратайгаар эдидэг болоо. Буряад зон гээшэ үни урдаһаа нааша юумэ адаглахадаа бэрхэ байһан, тиин мориной мяхые бэшэ ондоо малай мяханһаа һураггүй дээрэ гэжэ мэдэжэ абаһан байна бшуу.

Хүүг һарада урданай буряадууд гэртээ шэбээлээд, газаашаа балай гарадаггүй байһан юм. Юундэб гэхэдэ, байгаали гээшэ энэ үедэ тон шэрүүнээр зандадаг, үдэр бүри улам хүйтэржэл байдаг бшуу. Мүнөө үедэ буряад зон хубисхалай урда тээхидэ орходоо һураггүй һайн эрхэ байдалда байна гээшэ. Манай республикын нютаг бүхэндэ клубууд, колхоз, совхозуудай түб һууринуудта Соелой ордонууд бии болонхой. Хүдөө нютагай ажалшадай соел болбосоролые дээшэлүүлхэ, тэдэнииг уран һайханай талаар хүмүүжүүлхэ элдэб янзын хүдэлмэринүүд ябуулагдана. Үдэр бүхэндэ кино харуулагдана, уран һайханай бүлгэмэйхид концерт табина. Тиихэдэ түб газарһаа суута зүжэгшэд ерэжэ, наада табина, эрдэм ухаанай улас түрын асуудалаар һонирхолтой лекцинүүд уншагдана.

Харин минии бага ябахада, хүдөө нютагай байдал тон харанхы өөдэгүй ахир байһан юм. Нютагтамнай үльгэр хөөрэдэг гү, али дуу гүйсэдхэдэг хүн гэжэ алдаршаһан айлшанай ерэхэдэ, хэдь баясадаг байгаа гээшэбибди. Нэгэн доро хоёр үльгэршэдэй хүрэжэ ерээ һаань, энэмнай бүхы нютагые хүлхидүүлһэн айхабтар ехэ үйлэ хэрэг болодог байгаа. Тэрэ хоёрые уулзуулжа, урда урдаһаань харуулжа һуулгадаг һэн. Тиигэжэ сэсэ буляалдаан эхилшэдэг бэлэй. Энэмнай аймшагтай гоёошье, сэдьхэл хүдэлгэмэ жабхалантайшье юумэн гээшэ даа. Иигэжэ нэгэ нютагта хоёр суута үльгэршэд тушаан боложо дайралдашадаг байгаагүй еһотой даа гэжэ би һанадаг хүм. Мэдээжэ үльгэршэдые уулзуулдаг, тиигэжэ үльгэр домог хэниинь һайн мэдэдэг юм ааб гэжэ элирүүлхэ гэжэ сэсэ буляалдуулдаг байһан байха.

...Гэр соо халуун. Шанаһан мяханай үнэр анхилна. Стол дээрэ керосин лаампа һүлмхихэн гэрэл шэдэлнэ. Эгээ хүндэтэ хоймор талада гурбан дэбхар олбог дээрэ үльгэршэн һууна. Үбгэн үльгэршэн «Алтан Шагай мэргэн» гэжэ үльгэр хөөрэхынгөө урда тээ бэеэ бэлдэжэ, нюдөө халта анин һагад һууна. Үльгэршэнэй уянгалуулан утаар татажа үльгэрөө хөөрэхынь урда тээхи аалин байдал тогтонхой. Иимэ байдалда бүхы сэдьхэл зүрхөөрөө абташоод байхада, намда ехэл аятай байдаг һэн даа. Эндэ һууһан хүнүүдэй һүүдэр ханада айхабтар томоор хэрлажа, халта хүдэлэн татажа байхань һүреэтэй бэлэй. Иимэ һүүдэрые заримдаа амиды шэнгеэр, эгээл тэрэ үльгэрһөө гаража ерээд, үбгэжөөлэй үльгэрөө хөөрэжэ эхилхыень хүлеэжэ байһан шэнгеэр һанагша һэм.

Тиин үльгэршэн үбгэн үльгэрөө эхилжэ, уянгалуулан татажа байтараа, гэнтэ шачгаар хашхараад абаба. Би бага ябахадаа, үльгэршэн зорюута нигэжэ хашхарна ха гэжэ һанадаг бэлэйб. Сэдьхэлээ хүдэлгэн залд гээд, далтиран хородог һэм. Үльгэрэй эхин үгэнүүд зэдэлжэ, шагнажа байгшад бултадаа хабархан, үльгэрэй дабталга абяае «Аэ-э-эй!» гэжэ нэгэн доро таталсахал даа. Иигээд лэ үльгэр эхилшэбэ гээшэ... Мууш юумэндэ һайн тала гэжэ байдаг. Тэнгэриин одо мүшэдыа даража бээрэшоод байна ха гэжэ һанахаар үбэлэй хүйтэндэ дүүрэн һарын хүнэй айжа абахаар шэрүүн һүүзэгэр туяагаа шэдэжэ байхада, хүн зон гэр гэртээ шэбээлдэг бэлэй. Буряад тосхонуудта үбэлэй ута үдэшэнүүд ехэл уйтай, хүхэ зүхэ байдаг байгаа даа. Теэд энэ эрхэ байдал гээшэ хэдэн арбаад, зуугаад томо морин үльгэрнүүдые үе сагай гүн сооһоо мартангүй энэ хүрэтэр дамжуулан асарха арга боломжо арад зондо үгэһэн байна бшуу. Эдэ олон үльгэрнүүдэй дунда хэтэ үсөө нааша гэрэлтэн яларан ерэһэн «Гэсэр» гэжэ гайхамшагта үльгэр байна ха юм. Энэ «Гэсэр» гээшэ Саян уулын мүндарганудай эгээл үндэр орой Мүнхэ-Сарьдаг шэнги эрдэни һайханаар яларжа байдаг лэ.

Мүнөө Буряад хүдөө нютагуудта үндэр болбосоролой тогтоод, зайн галай, кино, театр, радио, газетэ болон журналнуудай юрын буряад зоной ажабайдалай хубита болонхой, айл бүхэндэ телевизорэй хэрүүлагдажа байхада, буряад арадай гайхамшаг һайхан аман зохеолые химгадаха, оршон тогтоохо эрхэ байдал үгы боложо байна ха гэжэ һанадаг хүм. Буряад тосхонуудай байдалай бодото баримтаһаа үндэһэлһэн арад зоной ниитэ эрдэм гээшэ урданһаа һабагша татан ерэһэн соел болбосоролдо, аман зохеолдо ямараар нүлөөлдэг бэ, арад зоной нэлэнхы хүгжэлтэ болон эрдэм мэдэсын хажуугаар эдэ соел болбосорол, аман зохеолой зүйлнүүд зэргэ оршон байжа шадаха гү гэһэн асуудалнууд шэнжэлэгдэнэ гү?

Арадай аман зохеолые суглуулха, шэнжэлхэ ехэ хүдэлмэри хэгдэнэ. Теэд минии һанахада, энэ хүдэлмэри эмхи гуримгүйгөөр ябуулагдана гээшэ ха. Янза бүриин шэнэ асуудалнууд энэ талаар гарана. Эдэ асуудалнуудые тон нарибшалан шудалжа, мүртэйгөөр шиидхэхэ еһотой байна. Манай буряад арадай аман зохеол шэнжэлхэ талаар ехэхэн хүсэ шадал, һан зөөри гаргагдадаг. Теэд энэ хэрэг гүнзэгы бодолгүйгөөр ябуулагдана. Арадай аман зохеол, арадай байдал һуудалай янза бүриин таланууд хоорондоо таһаршагүй холбоотой юм. Теэд этнографиин талаар олдоһон шэнэ баримтануудые арадай аман зохеол шэнжэлдэг эрдэмтэдэй суглуулһан зүйлнүүдтэй жэшэжэ байжа шэнжэлһэн ямар нэгэн мүнөө үеын хүдэлмэри бии гү? Арадай аман зохеолые шажан мүргэлэй зүйлые шэнжэлхэ эрдэмһээ таһалжа болохогүй. Шажан мүргэлэй зүйл шэнжэлхэ эрдэмэй талаһаа бөөгэй уран үгын асуудалые абажа, бөө гээшэ арадай уран шүлэгһөө ямар юумыень абааб, юунэй түлөө абааб гэжэ элирүүлһэн ямар нэгэн эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэри бии гү? Арадай аман зохеол шэнжэлдэг эрдэмтэдэй хүдэлмэридэ эдэ асуудалнууд оройдоо табигдадаггүй. Энэнь муул даа!

Нэмэйнгоо энэ бүлэгтэ манай Буряадта эрдэм ухаан хэр зэргээр хүгжөөб гэжэ хөөрэхэ һанаатайб. Юундэб гэхэдэ, хүүг һарада эртэ урдын буряад үльгэршэд сэсэ буляалдадаг байгаа гэжэ дээрэ хэлэһэн, профессор Василий Родионович Филипповэй нэрэ дурдаһан байна бшууб. Тиихэдэ арадай аман зохеолой арадай байдал һуудалай баримтата зүйлнүүдтэй, шажан шэнжэлхэ эрдэмтэй холбоотой байһан тухай хэлэхэдээ, өөрөөшье ойлгонгүй эрдэм ухаан тухай, эрдэмэй талаар шухала асуудалнууд тухай ама гараһан байнаб.

Зуун табин жэлэй урда тээ түрэһэн Буряадай түрүүшын эрдэмтэ, олон хэлэ мэдэдэг, зүүн зүгэй олон тоото хэлэнүүдэй нюусгайе гайхалтай мэргэнээр тааһан айхабтар ехэ бэлигтэй Доржи Банзаров марксизмын урда тээ шажан мүргэл шэнжэлхэ талаар эгээн түрүүшын томохон хүдэлмэри болохо «Хара шажан гү, али монголшуудай бөө шажан тухай» гэһэн гайхамшагта ном бэшэһэн юм.

Энэ алдар суута хүн зүүн зүгэй арадуудай түүхэ шэнжэлхэ талаар ехэ ажал хүдэлмэри бүтээһэн, ородой эрдэм хүгжөөлсэһэн түүхэтэй. Доржи Банзаров зүүн зүг тухай эрдэм ухаанда ехэхэн хубилалта хэхэ еһотой хүн байгаа. Тиимэ хубилалта хэхэ байха гэжэ тэрээндэ найдагдаашье бэлэй. Теэд тэрэ үеын эрхэ байдал айхабтар шэрүүн һэмнэй даа. Хаанта засаг гээшэ арадай дундаһаа гараһан бэлигтэниие нуга дарадаг, үгы хэдэг байгаа бшуу. Хаанай захиргаанай түлөөлэгшэд бэлигтэй хүнүүдые һэнгэргүйгөөр, харата муухайгаар хэһээдэг, усөдхэдэг һэн. Доржи Банзаров бэлиг шадабаринигаа эгээл һэлбаржа байха һаһада, ерэйдоол гуша гаража ябахадаа, наһа бараа бэлэй. Тэрэ нилээд олон эрдэм ухаанай хүдэлмэри хэжэ үрдиһэн байгаа. Тэдэ хүдэлмэринүүдэйнь удха шанар мүнөөшье ехэ юм.

Хубисхалай урда тээ алдаршаһан ондоошье буряад эрдэмтэд олон байгаа. Гомбожаб Цыбиков мүргэлшэ ламэ хэбэртэйгээр Түбэд орон худар аяншалжа, эрдэм ухаанай томохон баатаршалга гаргаһан байна. Тэрэ ами бэеэ гамнангүй, Түбэд ошожо, тэрэ орон тухай, нюуса далда ниислэл һаса тухайнь айхабтар үнэтэй мэдээсэл суглуулһан, «Мүргэлшэ лама Түбэдэй һангин шүтөөнэй дэргэдэ» гэһэн гайхамшаг һайхан ном бэшэһэн юм. Үшөө тиихэдэ XX зуун жэлэй эхин багта Эхирэдэй буряад Манщууд Эмэгэновһээ буряадай «Гэсэр» гэжэ үльгэр бэшэгдэжэ абтаһан, энэ агууехэ морин үльгэр хэблэлдэ бэлэдхэгдэһэн байха юм. Буряадай аман зохеолой дээжые тунхаглаха энэ хүдэлмэри мүнөө болотор эгээл эрхим гэжэ тоологдодог. Гадна эрдэм ухаанай революциин урда тээхи буряад интеллигенциин олон тоото ажал ябуулагшад бии байгаа. Теэд тэдэнэр хадаа хаанта засагай үедэ харанхые гэрэлтүүлһэн нариихан зурагар толон мэтэл байгаа ха юм даа.

1973-оной июниин эхиндэ Улаан-Үдэ хотодо Буряадай ССР-эй 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан эрдэм ухаанай хуралдаан болоо һэн. Республикын Министрнүүдэй Соведэй хуралдаанда залаар дүүрэн хүн суглараа һэн. Москвагай, Новосибирскын, Эрхүүгэй болон бусад эрдэм ухаанай түб газарнуудай томохон эрдэмтэд ерээ бэлэй. СССР-эй эрдэм ухаанай Академиин Сибириин таһагай Буряадай филиалай президиумэй түрүүлэгшэ В. Р. Филипповэй элидхэл соо нэгэ онсо һонирхуулма тоо баримта дурсагдаа һэн. Мүнөө манай Буряадай республикада эрдэмэй 450 доктор болон кандидадууд хүдэлмэрилнэ гэжэ хэлээ бэлэй.

Бидэ республика доторхой түйлагдаһан амжалтануудта дадал болошоод, юумые балай гайхахаяа болиһон зомди. Янза бүриин тоо баримтанууд дээрэһээ мэдэгдэжэ байдаг гайхамшагта түйлалтануудые гайхахаа болеошье һаа, республика дотороо эды олон эрдэмтэдтэй байһан тухайгаа дуулахадаа, сэдьхэлээ хүдэлгэнгүй байхын аргагүй даа. Энэ тоогой саана айхабтар ехэ баримта оршоно бшуу. Юуб гэхэдэ, Советскэ Союзай Коммунис партиин национальна политика эды ехэ үрэжэлтэ ажал хэһэн байна гээшэ. Россиин эгээл гээгдэнги арадуудай нэгэн байһан хизаарта оройдоол табихан жэлэй туршада эрдэмтэднай мянган хүндэ хүртэсөөрөө баруун Европын эгээн түрүү хүрэнгэтэн гүрэнэйхидһөө олон болоо ха юм!

Эдэ эрдэмтэд ямар бэ даа шухала хэрэгээр ондоо тээһээ манай республикада эльгээгдэһэн зон бэшэ, харин дандаа манай эндэ ургаһан, эндэ хүдэлмэрилжэ байһан нүхэд юм гэжэ манай эрдэмтэд тухай уншагшадтаа тон баяр баясхалантайгаар хэлэхэ байнаб. Бүхы эрдэмтэдэй арбанай юһэн хубинь манай Буряадта түрэһэн, Буряадһаа гараһан эрдэмтэд юм гэжэ һанахада, омогорхохоор болодог.

Хоёр жэлэй урда тээ «Байгал» журналай редколлегиин зүблөөн дээрэ Лидия Лукинична Хунданова уригдаа һэн. Эгээлэйл хубсаһатай, бэеэр жэахан, эшэмхэйшэг залуухан буряад бэри манда ерээ бэлэй. Энэ зориггүйхэн, үхибүүн мэтэ улайжа байдаг эхэнэрые Киев хотодо докторско диссертаци амжалтатайгаар хамгаалһан ехэхэн эрдэмтэн гэжэ һанахаар бэшэ байгаа һэн. Медицинын эрдэмэй залуу доктор биохимиин онол аргаар бодосуудые бэдэрэн оложо, аймшагтай бадаган үбшэниие эхин шатадань элирүүлхэ теоретическэ арга боломжо бии гэжэ элирүүлһэн байна. Энээн тухай бэшэһэн эрдэмэйнь хүдэлмэри олон хэлэн дээрэ оршуулагдажа гараһан юм.

Редколлегиин гэшүүд гайхажал тагнаа һэн. Лидия Лукинична манай асуудалда харюусахадаа, эгээл юрын юумэ хэһэн хүн мэтээр хөөрэхэ юм. Энэ талаар балай ехэ юумэ хэжэрхиһэн ябадал эндэ огто үгы, өөрынгөө хүдэлмэридэ дан үлүү ехэ удха шанар оложо орхино аа гүб гэжэ һанаһан юумэдэл, нэгэшье үлүү үгэ хэлэхэгүй гэжэ оролдохо юм. Иигэжэ хөөрэжэ байхадань, энэ залуу буряад эхэнэр ямар дөрүү зантай хүн гээшэб, бодото совет эрдэмтэд бэеэ үндэр дээрэ гаргахын түлөө ажаллана бэшэ, харин арад зонойнгоо аша туһада эды ехэ габьяа гаргана гэжэ зосоогоо баярлан урмашажа һуугаа һэм.

[Үргэлжэлэлынь удаадахи номерто].

ОДООШЬЕ ҮБЭЛНАЙ ХҮРЭЖЭ ЕРЭБЭЛ ДАА!

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

Урданай түрын дуунууд

Алтан байхаяа ягаабши,
Абдар соогоо байха
бэлэйш.
Албата түрэхэеэ ягаабши,
Абынгаа нютагта байха
бэлэйш.

1.

Хилууса байхаяа ягаабши,
Хүдөө амбаар һахиха
бэлэйш.
Хүбүүн түрэхэеэ ягаабши,
Абынгаа нютагта байха
бэлэйш.

* * *

Хада хүрэтэр хайлаарай,
Хадамаа һанаад болеорой,
Үбэр хүрэтэр хайлаарай,
Үбгэнөө һанаад болеорой.

* * *

Хатуу шэрүүн байбалынь
Хангай — янгай тогооень,
Хаян, шэдэн ерээрэй,
Буруу юумэ хэлэбэлынь
Булхан — ялхен тогооень
Бута шэдэн ерээрэй.

* * *

Төөнтэйхэн ээрдээрээ
Үбэрхэн газараа бүншүүлэе,
Түрэ еһо хоерoo
Зонтой байжа бүтээе!
Ебуутэйхэн ээрдээрээ
Еһынгоо газарые
бүншүүлэе,
Еһо түрэ хоерoo
Зонтой байжа бүтээе!

* * *

Хандагайн шүрбэһэ
наншажа,
Халюун дахаяа шэдэе.
Халюун дахын шэнэдэ
Энэ түрэдөө үмдэе!
Бугын шүрбэһэ наншажа,
Булган дахаяа шэдэе.
Булган дахын шэнэдэ
Энэ түрэдөө үмдэе!

* * *

Хойто жалгын шэлүүһэн —
Хониной шэнээн шэлүүһэн,
Хойтол хүлдөө бүдэртэй,
Хоншоор дээрээ
мэлээтэй!
Тиимэл һайхан шэлүүһэ
Хэнэй хүбүүн харбажа,
Мэргэн соло дуулдахаб?
Урда жалгын шэлүүһэн —
Унаганай шэнээн шэлүүһэн
Урдал хүлдөө бүдэртэй,
Ууса дээрээ тэмдэгтэй,
Тиимэ һайхан шэлүүһэ
Хэнэй хүүхэн хайшалжа,
Уран соло дуулдахаб?

* * *

Гунан үхэрөө үдхэжэ,
Гурбан хото дүүргэбэбди.
Гурба-дүрбэтэйһөө
хүмүүжүүлжэ,
Худа урагууд болобобди.
Дүнэн үхэрөө үдхэжэ,
Дүрбэн хото дүүргэбэбди.
Дүрбэ-табатайһаа
хүмүүжүүлжэ,
Худа урагууд болобобди.

* * *

Дүрбэн тээһэди тэлэжэ,
Гэрэй еһо тиимэл даа.
Гурбан тулга тулажа,
Гулемтын еһо тиимэл даа.
Дүрбэн төөлэй хүндэжэ
Түрын еһо тиимэл даа.

---

1. Хилууса — үүдэнэй шэбхэ, суурга.

КРОССВОРД

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 1. Вышка пожарной части. 5. Русский поэт XIX в., один из основоположников славянофильства. 11. Синтетическое покрытие на стадионах. 12. Сильно укрепленное здание внутри крепостной ограды. 15. Раздел науки о микробах. 16. Группа лиц, избранных для руководства съездом, собранием. 17. Единица массы. 20. Маршал Советского Союза. 23. Декоративное антикоррозийное покрытие металлических изделий. 26. Механический духовой музыкальный инструмент. 27. Геологическая буровая выработка. 29. Государство в Южной Америке. 30. Часть воздушного винта, рабочего колеса гидротурбины.

ПО ВЕРТИКАЛИ: 2. Единица площади в Англии. 3. Криволинейное перекрытие проемов в стене. 4. Помещение между потолком и кровлей здания. 6. Удобный случай для какого-либо дела. 7. Спутник Сатурна. 8. Одна из больших сибирских рек. 9. Хищник. 10. Советский эстрадный артист-пародист. 13. Часть лингвистики, изучающая устойчивые обороты речи, не имеющие дословного перевода. 14. Прибор для накопления электрического заряда. 18. Архитектурный мотив в виде круглого цветка. 19. Пестрая смесь. 21. Герой комедии Бомарше. 22. Всесоюзное спортивное общество. 24. Сосуд для мусора. 25. Время года. 26. Показная роскошь. 28. Положение в спортивных играх.

ДЕКАБРИИН 1-дэ ТОЛИЛОГДОҺОН КРОССВОРДЫН ХАРЮУНУУД

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 2. Вар. 5. Штольня. 8. Каллиграфия. 11. Истукан. 13. Стасова. 15. «Жатва». 17. Гонорар. 18. Бредина. 19. Лапта. 21. Портрет. 22. Алзамай. 24. Трансмиссия. 25. Франция. 26. Отс.

ПО ВЕРТИКАЛИ: 1. Баклага. 3. Стеллаж. 4. Антанта. 5. Мануфактура. 7. Диссертация. 9. Осколок. 10. Квадрат. 12. Набат. 13. Свита. 14. «Зоя». 16. Хна. 19. Леонора. 20. Аляскит. 23. «Юманите».

Дамба ЖАЛСАРАЕВ

БАЙГАЛАЙ ХУЯГ

Байгал далаймнай хүрэжэ
Байшаба гэнэ гүт даа!
Берсагар зузаан мүльһөөр
Таглуулшаба гэнэ гүт даа!
Үгы бэд даа! Байгалнай
Үбэлдэ дииилдээ бэшэл
даа —
Байхагүйгөө һанаа бол,
Баригдахагүйл юундэшье!
Үргэн дайдын доһоосо,
Үндэр тэнгэри туласа
Һүр хүсөөрөө долгилжо
Һүни үдэргүй бусалха һэн!
Алта мүнгөөр сэгнэшэгүй
Агуу онсо баялигаа:
Жаргаланта амитадаа,
Жабхаланта ургамалаа
Аюулта ехэ хүйтэнһөө
Аршалан байнал бэеэрээ —
Батаар долгео хүргэжэ
Баатарай хуяг болгонол!

УРДАНАЙ ДОМОГҺОО

Бархата Буганда хоерой хоорондо Табан толгойто гэжэ хада бии. Энэ хадын хоер хажуугаар Хайлааһата, Иргайта гэжэ хэбшал жалганууд оршодог.

Боохой хуасай угай Барьяа Мүнгэтэ гэгшэ табан хүбүүтэй байгаа: Бамбаша, Өөдхэй, Бабжа, Хонтоли, Танхяана. Эдэ табан хүбүүдынь энэ хадын табан толгой нэгэ нэгээр ээлээд, энэ минии толгой гэлдэн ээмдэжэ, бургааһан номонуудаа дэлин, бургааһан һуршануудаараа харбалдажа, толгойн жэжэ шулуугаар шэдэлдэжэ, Хайлааһата Иргайтын хабшалеар хоргодолсожо наададаг һэн ха.

Эдэ хүүгэд Тогоон шулуун дээрэ жэжэ шулуунуудые хаяад, тогоондоо мяха шанаба гээшэбди гэжэ хүхилдэдэг байһан гэлэй.

Бабжа баатарай наһа барахада, Баян уулын арын гүн жалга соо хүдөөлүүлһэн, хожомынь араг яһан сээжэ сөөнь шоно түрэһэн юм гэлсэдэг.

МҮНӨӨНЭЙ ДОМОГҺОО

Бурхатын хабсагайн тэндэһээ эртэ урда сагай хүнэй хүүр яһа академик Алексей Павлович Окладников жара гаран ондо олсод, СССР-эй Наукануудай академиин археологиин музейдэ абаашаһан юм.

Мүн жара гаран онуудта Баатар хадын арын гүн жалгын адагай Ононой эрьедэ академик А. П. Окладниковай хүтэлбэри доро Шэтын багшанарай институдай студентнүүд эрдэмтэ багша Кирилловэй хүтэлбэри доро хоер жэл үдөөгөөр малталга хэжэ, эртэ урда сагай (шулуун зэбсэгтэ үеын) хүнүүдэй буусалһан газарай үлэгдэл олоһон байнад.

1962 ондо геолог Чабановай олоһон хоморой шулуунууд Москва, Ленинградай музейнүүдтэ тэбяатай байдаг. Тэдэ «Будалан» гэжэ нэрэтэйнүүд, нэгэниинь 1 центнер, нүгөөдэнь 81,6 килограмм шэгнүүртэй.

Б-Б. НАМСАРАЙН
суглуулбариһаа.

УХААТАЙ ТУУЛАЙ

Эртэ урда сагта арьяатан гүрөөһэнэй хаан арсалан хамаг ан гүрөөһэ суглуулжа, үдэр бүри нэгэ нэгээр ээлжээгээр эдидэг болоо. Нэгэ үдэр туулайн ээлжээн боложо, арсаланда ерэхэдэнь, тэрэнь хэлэбэ:

— Туулай, шинии бэешни багахан, шүдэндэшье торсолдохогүй. Шинии эми таһалһанай хэрэггүй, садахашье бэшэб. Гансал гэдэһэн үлдөөд байна,— гэбэ. Туулай зүбшөөжэ:

— Танай зарлиг ехэ зүб. Теэд та намда адли жэжэ багахан бэетэй амитадые эдидэг, харин ехэ томо бэетэй амитанһаа айгаад эдидэггүй хат,— гэбэ.

— Ямар амитанһаа айхыем үзэһэн аад, хэлэнэбши? — гэжэ арсалан сухалдаба.

— Эндэһээ холо бэшэ, нэгэ томо бэетэй дошхон амитан бии. Арсалан намһаа ехэ айдаг, би сагтань барижа эдихэб гэжэ тэрэ хэлэдэг,— гэбэ. Арсалан ехэ сухалаа хүрэжэ:

— Тэрэ томо амитанда ошое, намда харуул! — гэбэ. Туулай дахуулаад, газаршалжа ябатараа:

— Тэрэ амитан ехэ түргэн дошхон, хүсэтэй, аймшагтай амитан, та түрүүлэн ябагты,— гэхэдэнь, арсалан ехээр бадашаад, сасшаа ябаба. Туулай нэгэ гүнзэгы худагай хажууда ерээд хэлэбэ:

— Тэрэ амитан энэ худаг соо һэрюусэжэ байнал,— гэбэ. Арсаланай үһэниинь үрзыжэ, сухалынь хүрэжэ, худагай хажууда ошоод, доошоо хараба. Өөртэнь тон адли томо бэетэй, үһөө үрзылгэһэн амитанай хаража байхадань, арсалан өөрыгөө танингүй, тэрэ амитаниие бариха гэжэ худаг руу сухал дундаа һүрэжэ унаад, гаража ядаһаар дүүрээ һэн ха.

Бэе хүсэндөө найдажа, намһаа ехэ хүсэтэй амитан үгы гээд, нимэрхүү ушартай дайралдажа болохо.

Жаахан байбашье, аргатай, мэхэтэй байбал, гарсалдажа болоно.

ТЕАТР

ТЕАТР ОПЕРЫ И БАЛЕТА
КАРМЕН — в 19.
БУРЯТСКИЙ ДРАМАТИЧЕСКИЙ ТЕАТР им. Х. НАМСАРАЕВА
ДАМДИН ЛАМА (Круги Сансары) — в 19-30.
РУССКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ
ВОЛШЕБНИК ИЗУМРУДНОГО ГОРОДА — в 12, КОМИССАРЫ — в 19.

КИНО

«ДРУЖБА»
ОНА С МЕТЛОЙ, ОН В ЧЕРНОЙ ШЛЯПЕ — в 9-30, МАРИЯ МАГДАЛИНА — в 11, 17-40, 19-10 ПОСЛЕДНИЙ ЗОВ ЛЮБВИ (2 серии) — в 12-30, 15-10, 20-40.
«ОКТЯБРЬ»
ДА ЗДРАВСТВУЕТ СЕРВАЦ — в 9-40, ГОЛУБАЯ БЕЗДНА — в 11-10, 13, 15, МАЛЕНЬКАЯ ВЕРА (2 серии) — в 17, 20.
«РОДИНА»
КАЩЕЙ БЕССМЕРТНЫЙ — в 10, 16-10, ДРУГ БЕДНЫХ (2 серии) — в 11-20, 14, 18-10, 20-50.
«БАЙКАЛ»
У ЗАСТАВЫ «КРАСНЫЕ КАМНИ» — в 15-30, МАРИЯ МАГДАЛИНА — в 18-30, 20-30.
«ВОСТОК»
НОВЫЙ СБОРНИК МУЛЬТФИЛЬМОВ — в 12-30, СЕТИ ЛЮБВИ (2 серии) — в 14, 17, ЛЮБИМЫЙ РАДЖА — в 20.
«АРШАН»
ОБРЕЧЕННЫЙ НА ОДИНОЧЕСТВО — в 18-30, 20-30.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:

670000. г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. Телефоны: зам. редактора—2-34-06, секретариата—2-34-41; отделов: идеологический —2-43-23, социально-экономических проблем — 2-43-23, писем и образования, переводов—2 40-57, корректорская—2-35-74.

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА СУББОТЫН ҮДЭРНҮҮДТЭ ГАРАДАГ.

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской ССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35.

Редактор
Александр ДРУЖИНИН.